

הגדת האותיות

מאת משה בכמוהר"ר עזרא בצרי

פסח תשפ"ג

הגדה של פסח – אותיות הגאולה

הקדמה * קידוש החודש בפה * חד"ש בגימטריא שי"ב * אכילת קרבן פסח – דרך מלכים * ברכת האילנות * הפרשיות שסביב חג הפסח בסימן שמונה * 'והגדת לבנך' – כיצד? * חג הפה * קמחא דפסחא * גימל דלית – גמול דלים * 'אל תאכלו ממנו נא' * הכנת הקערה – הזרוע והביצה * סימני החגים בא"ת ב"ש * כרפס – סלרי * הקידוש – זכר ליציאת מצרים * ורוממנו מכל לשון * מקרא קודש * 'תשביתו שאור מבתיכם' * ה"א לחמ"א – 85 * כולנו מסובין * עירוב באותיות – עירוב במכות * עשרת המכות כנגד עשרת הדברות * פירוט המכות ומשמעות מספר הפעמים שנזכרו * סיכום איזכורי שמות מכות מצרים * עיתוי המכות * הקהה את שיניו * 'ואת עמלנו' - אלו הבנים * כולנו יודעים את התורה * מה העבודה הזאת לכם * את פתח לו * בין מצות למצות * פס"ח כש"ר * מסובין בבני ברק * חמץ גבוה ממצה * מצה זו שאנו אוכלים על שום מה? * ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה * רשע מה הוא אומר * אף אתה הקהה... אילו היה שם לא היה נגאל. * הלילה שהוא יום * במצות אכילת מצה * תיאור ה'חזון איש' לשר רוסי את יציאת מצרים * 'וירד מצרימה' – אנוס על פי הדיבור * העלאת התרגום לקדושה * ליל הסדר – ליל שמורים וניגודים.

הקדמה

השם 'הגדה של פסח' מלמד על תכנון. הגדה - דיבור, בפה סח, המשוחח בנפלאותיו יתברך.

בגלות מצרים ראינו נפלאות, בתחילה נפל אות, נפלו האותיות לגלות, ולבסוף פלאי פלאות, שבו ועלו בצורה פלאית וראינו נפלאות – נפלא אות. בתחילה 'אנוס על פי הדיבור', ולבסוף בקבלת התורה 'נגילה ונשמחה ב"ך' – בכ"ב אותיות התורה.

וזה עומק צופן גלות מצרים שהיתה במעבר מהאות פ' המופיעה בסוף שמו של יוסף, שמלך פ' שנים, ואסף הכל למצרים, לאות פ' של משה, שהיה בן פ' שנים בעמדו לפני פרעה, הפ' שבקליפה המקשה את ערפה, ובבחינת העפר, וכל זה כרמוז במלים 'פקוד יפקוד'.¹

האר"י הקדוש אומר,² שגלות מצרים היתה גלות הדיבור, וזה עיקר גלות מצרים. כלומר, גלות מצרים החלה כשאברהם אבינו אמר להקדוש ברוך הוא בברית בין הבתרים: "במה אדע כי אירשנה",³ וענה לו הקדוש ברוך הוא:⁴ "כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם ועבדו וענו אותם ארבע מאות שנה". על הדיבור של אברהם אבינו, 'במה אדע כי אירשנה', וכמובן מסיבות נוספות, נגזר על בני ישראל ארבע מאות שנות גלות, וזו היתה הגלות המרה והקשה, אם כל הגלויות, בארץ מצרים.⁵

הדבר התגלגל על ידי שיוסף דיבר בפיו על אחיו,⁶ ולכן גם הגואל, משה רבינו, היה ערל שפתיים וכבד פה, וכן שמו של המשעבד פרעה, פה רע.

¹ הארכנו על כך בהרחבה במאמר 'פקוד יפקוד'.

² ספר הליקוטים פרשת בא.

³ בראשית טו, ח.

⁴ בראשית טו, יג.

⁵ תנא דבי אליהו זוטא פרק ב.

⁶ זוהר חדש תחילת פרשת וישב. ועיין שם שחשבון השנים שהיו שם נגזר מכך שכ"ב שנים ניתקו את יוסף מאביו, וכפול עשרה שבטים - מאתים עשרים, ומכיון שהשבטים עצמם מתו שם, לכן ניכו להם עשר שנים.

גאולתם היתה בעקבות שמירת הפה, ששמרו על ייחודם ולא שינו את שמם ולשונם, לא דברו לשון הרע ולא הלשינו על מי ששאלו כלי כסף וכלי זהב, לא היו פרוצים בעריות ושמרו גם על הפה התחתון.⁷

כך גם מבואר בזוהר,⁸ שכל עת שהדבור היה בגלות, משה הלך עם קול בלא דבור, עד שקרבו לפני הר סיני ונתנה התורה, ובאותו הזמן התחבר הקול בדיבור, ואז דיבר דבריו. זהו שכתוב:⁹ 'וידבר אלהים את כל הדברים האלה'.

רעיון זה מובא בהרחבה בפירוש 'היכל הברכה'¹⁰, שהאותיות ירדו לגלות, והיה צריך להעלותן משם כדי שיוכלו לקבל את התורה שניתנה בכ"ב אותיות. ואלו היו האותות שנראו שם.

וכן כותב רבי צדוק הכהן מלובלין,¹¹ פסח – פה סח, כי מקודם היה הדיבור בגלות, שעל כן אמר משה רבינו עליו השלום 'לא איש דברים אנכי',¹² וכל מי שזוכה להשיג האור של יציאת מצרים, שהוא יציאת הדיבור מגלות המתעורר בכל שנה באותו זמן, כידוע מקדושת הזמנים, יוכל להרבות דיבורים כרצונו. ושמעתי רמז:¹³ 'וישובו ויחנו לפני פי החירות', שצריך להתיישב ולחנות קודם שיוציא פיו לחירות לדבר ככל העולה על רוחו.

ברית המעור וברית הלשון מכוונים הם,¹⁴ ומי שחוטא בלשון סימן שגם בברית חוטא הוא, ולכן בימים אלו, ימי הפסח, אשר דרשו ואמרו פה-סח, הפה סח ומדבר, התיקון הוא לדבר דברים של קדושה, דברי תורה, 'ודברת בס' - ולא בדברים בטלים. והימים שקוראים בתורה בפרשיות אלו החל מפרשת שמות, נקראים ימי השובבי"ם.¹⁵

התורה שבעל פה מתחילה באות מ' פתוחה: "מאימתי קוראים את שמע בערבית", ומסיימת באות ס' סתומה: "יברך את עמו בשלום". וכן כשאדם מבטא את האות מ', מבטאה בפה סגור, וכך רומזת לנו התורה הקדושה, כשאתה מתחיל ללמוד תורה, תתחיל במ' פתוחה של התחלה, רק בדברי תורה, ותסיים ב-ס' סגורה, רק בדבר ה' יהיה פיו פתוח ולא חס ושלום בדברים ריקים.

ניסן בגימטריא ב' פעמים פ"ה, שבגלות היו בבחינת 'נאלמתי דומיה', כי לא יכלו אפילו להתפלל, רק לזעוק ולשווע, ובניסן נפתח הפה בסוד פה סח, וגם לעתיד 'שמורים לכל בני ישראל לדורותם'.¹⁶

הלשון 'הגדה' מבואר בזוהר:¹⁷ על הפסוק:¹⁸ 'האספו ואגידה לכם'. מהו 'ואגידה'? סוד החכמה הוא. רבי יוסי שאל לרבי שמעון, אמר לו, 'ואגידה', או 'ויגד', או 'ויגידו', וכן כולם, ששנינו שסוד החכמה הם. ולמה במילה זו היא סוד החכמה? אמר לו בגלל שהיא מילה הבאה בגימ'ל דל"ת

⁷ במדבר רבה כ, כב.

⁸ שמות כה, ב.

⁹ שמות כ, א.

¹⁰ שמות ז, ט.

¹¹ 'פרי צדיק' עמלה של תורה – א.

¹² שמות ד, י.

¹³ שמות יד, ג.

¹⁴ ספר יצירה א, ב.

¹⁵ כמו שהרחבנו על כך ב'שם ונשמה', עמוד רמח.

¹⁶ בני יששכר מאמרי חדש ניסן - מאמר א, ט.

¹⁷ ויחי רלד, ב.

¹⁸ בראשית מט, א.

בלא פרוד, שהאותיות ג' ד' רומזות ליסוד ומלכות, וכאשר הן בחיבור יש שפע חיים, וחכ"ם בגימטריה חיי"ם.

קידוש החודש בפה

כחלק מההכנות לחג הפסח, חג הפה – שכל המצוות בו תלויות בפה - מתחילים את החודש ב'שבת החודש', בה קוראים על מצות קידוש החודש, שהיו מקדשים את החודש בפה ואומרים: 'מקודש החודש מקודש'. כיום שאין לנו בית דין סמוכים הולכים לפי לוח קבוע.

ישנו מנהג בקרב יהודי מצרים, לעשות זכר למעמד קידוש החודש בראש חודש ניסן, ולהשרשת אמונת היחוד, הידוע כ'סדר התואחיד'.¹⁹

נביא תמצית מביאורו של ה'בני יששכר',²⁰ על מצוה זו.

הלבנ"ה בגימטריה בפ"ה, כי היא הולכת אחר הפה של ישראל, מתי יקדשו את החודש.

מעט חצי החודש, שמתחילה להתחסר, מתגברים הדינים, ולכן כתוב בשלחן ערוך,²¹ שאין נושאים נשים אלא במילוי הלבנה. וכאשר תתחדש, אז מתמתקין הדינים.

ואמרו במדרש:²² כשהיו רבותינו נכנסים לעבר את השנה, נכנסים עשרה זקנים בקיאים לבית המדרש, ואב בית דין עמהם. אומרים לאב בית דין: מבקשים אנו לעבר את השנה, שתהא השנה הזאת י"ג חדש, גוזר אתה עמנו? והוא אומר להם: מה שדעתכם, אף אני עמכם. באותה שעה היה יוצא אור מבית המדרש, ובא לפנייהם, והיו יודעין שה' נתרצה להם, שנאמר:²³ 'זרח בחשך אור לישרים'.

'הישרים' - מעברי השנה - שהם מיישרים ומשוים את ימות הלבנה עם ימות החמה, נעשה להם נס, שהלבנה החשוכה, המקבלת את אורה מן החמה המאירה, זרח להם אור בחשך, וידעו שהקדוש ברוך הוא מסכים עמהם, להיות 'אור הלבנה כאור החמה'.²⁴

חד"ש בגימטריא שי"ב

ישנם י"ב צירופי הוי"ה. בכל חדש מאיר צירוף אחד, וי"ב פעמים הוי"ה, בגימטריא שי"ב, כמנין חד"ש, לשון חידוש, שמתחדשים העיתים בכל חדש, וכפי השתנות הצירוף של שם הוי"ה, מתהווה הויה חדשה.

ואף על פי כן, 'החדש הזה לכם' - הדבר מסור בידינו לשנות העיתים על פי הליכותינו בתורה ועבודה, ויכולים אנחנו לשנות את הצירופים מדין לרחמים.

¹⁹ ראה על כך בספר 'שיר ושבחה' השלם שיצא על יד 'מכון הכתב', וכפי שמופיע בספר 'נהר מצרים' לרבי רפאל אהרן בן שמעון מנא ארון, היא אלכסנדריה שבמצרים (אחרת מ'נא ארון' המקראית).

²⁰ מאמרי ראש חודש, מאמר א.

²¹ יורה דעה קעט, ב. ו'בכד הקמח' - ערך מזוזה:

מה שנוהגין העולם שאינם נושאים נשים בחסרון אלא במילוי הלבנה, אין איסור בזה ואינו מן הענין (של איסור לא תנחשו ולא תעוננו), שהרי אינו אלא סימן בעלמא ואין כוננתם אלא לסימן טוב שיעשו הנישואין במילוי ולא בחסרון, וכענין שאנו נוהגין בליל ראש השנה... וכענין שאמרו מושחים המלכים על המעין, והיה הענין לסימן טוב שיעשו כדי שתמשך מלכותם.

²² מדרש רבה פרשת בא טו, כ.

²³ תהלים קיב, ד.

²⁴ ישעיה ל, כו.

וזהו שאמר המגיד ממזריטש על הפסוק: ²⁵ 'זאת עולת חודש בחדשו', שישנם שתי מיני הנהגות בעולם, אחת המסודרת מז' ימי בראשית לכל ימות עולם, כפי הסידור מצירופי הוי"ה לכל חדש, וסידור כוכבי השמים לכל חדש בטבעם הניתן להם בכח הוי"ה ב"ה. ואותה הנהגה נרמזת באות ז' - הנהגה המסודרת מז' ימי בראשית.

ויש למעלה מזה, הנהגה שישראל יפעלו על ידי התורה, לחדש עיתים חדשים לטובה ולחיים, ואותה ההנהגה נקראת א"ת, הנהגת התורה מכ"ב אותיות מא' ועד ת'. ואותן ב' הנהגות נקראות ביחד זא"ת, וזה אחד הטעמים שהשכינה הקדושה נקראת זא"ת, שכל ההנהגות הם על ידה.

וזהו שאמר הכתוב: 'זאת עולת חדש בחדשו', הגם שבכל חדש יש התחדשות, על פי סדר ההנהגה המסודרת, ישנה גם כן הנהגה תורנית, לשנות העתים לטובה על ידי מעשים טובים של ישראל.

ועל פי זה אמר המגיד מקוזניץ, שזה הוא מה ששואלים את האדם ביום הדין, קבעת עתים לתורה? ²⁶ - אם קבע עתים אל התורה, אם פעל על ידי תורתו לקבוע עתים אחרים לטובה, לשנות העתים המסודרים בטבע מבראשית.

וזהו סוד קידוש החדש הנמסר לישראל, שיקדשו את החדש כפי ראות עיניהם ויעברו ויחסרו כרצונם, שהוראת החדש יורה המולד של הלבנה, באיזה כוכב ובאיזה מזל יארע המולד, ולפיו יהיו ימי החדש חם ולח, או קר ויבש וכיוצא. וישראל ברצונם יקדימו את ראש חדש לפני המולד או יאחרו, וכמו שדרשו על הפסוק: ²⁷ 'אֵלֶּה מוֹעֲדֵי ה' מְקַרְאֵי קֹדֶשׁ אֲשֶׁר תִּקְרְאוּ אֹתָם בְּמוֹעֲדָם' - אֹתָם - אפילו שוגגים, 'אתם' - אפילו מוטעים, 'אתם' - אפילו מזידים, ²⁸ להורות שהכל תלוי בישראל לשנות העתים כרצונם.

'ומבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם'. ²⁹ הפסוק הזה נאמר בדברי הימים, כאשר באו כל ישראל להמליך את דוד.

מה השייכות למלכות בית דוד שבאו אליו אנשים יודעי בינה לעתים? וגם מה הפירוש 'יודעי בינה לעתים'?

חז"ל דרשו, ³⁰ שידעו סוד העבור וקידוש החודש, ודרשו דורשי רשומות, שהם חלקו את השעה לתת"ף חלקים, כמנין עתיים (במ"ם סופית שבסדר אי"ק בכ"ר עולה ת"ר).

מה החשיבות שתיארו אותם בעת שבאו להמליך את דוד? ולמה חלקו את השעה לתת"ף חלקים דוקא?

²⁵ במדבר כח יד.

²⁶ שבת לא, ב.

²⁷ ויקרא כג, ד.

²⁸ ראש השנה כה, ב. וממשיך שם: וזהו שדרשו בירושלמי נדרים כג, ב, 'אקרא לאלהים עליון לא"ל גומר עלי' (תהלים נז, ג), בת ג' שנים ויום אחד אין בתוליה חוזרין, נמלכו בית דין לעבר השנה או אפילו החודש בתוליה חוזרין.

ולפי זה תתבונן, לבנ"ה בגימטריא בפ"ה, כי היא הולכת אחר הפה של ישראל אימתי יקדשו בית דין את החדש, ואמרו רז"ל במדרשיהן כששואלין המלאכים לקדוש ברוך הוא, אימתי ראש השנה, אומר להם אני ואתם נשאל לבית דין של מטה, וכן אמרו כשמסדרין בראש השנה למעלה הקתדראות והכסאות למשפט, ונמלכו בית דין של מטה לעבר החדש לעשות ראש השנה, למחר מסלקין הקתדראות והכסאות, כי הכל הולך אחר הפה של ישראל. לבנ"ה בגימטריא השם הנכבד הוי"ה במלבושיו כביכול וכו'. עיין שם.

²⁹ דברי הימים א יב, לב.

³⁰ בראשית רבה עב, ה.

המחשבים סוד העבור וקדוש החדש אמרו, כי מספר הזה יתחלק לחציין ולשלישין ולרביעיין וכיוצא, ולא ירוו בזה צמאוננו, בפרט שהוא מקובל ביד הקדמונים, שבני יששכר עלו למרום וגילו להם סוד זה חלוקת השעה לתת"ף חלקים, ובודאי יש בזה איזה סוד נעלם.

ונראה שכאשר תעיין בכתבי האריז"ל,³¹ תתבונן שאחר חצי חדש כשתתחיל הלבנה להתחסר, אז בעוונותינו הרבים מתגברים הדינים, וכאשר תתחדש הלבנה אז מתמתקין הדינים, שידוע הדינים הם ה' גבורות, ה' פעמים גבור"ה בגימטריא תת"ף,³² והמתקת הדינים המה בשורשם, מהבינה אשר הדינים מתעוררים ממנה, על כן המצוה היא לחשב חשבון המולדות, לקדש החדש, להבין בבינתו אימתי הוא המולד, כמו שאמרו רז"ל,³³ 'כי היא חכמתכם ובינתכם לעיני העמים'.

וכיון שהאדם ידע ומבין בבינתו התיילדות המולד, אזי בהתעוררות שלמטה, מתעורר המעשה למעלה, ונעשה התעוררות הבינה, ומתמתקים ה' גבורות שהם תת"ף, וזהו, 'ומבני יששכר יודעי בינה לעתים', יודעי - לשון חיבור, מחברים בינה לעתים, תת"ף ה' פעמים גבור"ה, לדעת מה יעשה ישראל, שהודיעו החשבונות איך ידעו ישראל ויחשבו בבינתם, ועל ידי זה יעוררו המתקת הגבורות על ידי הבינה.

וידוע שה' גבורות הם מסוד אותיות מנצפ"ך, בגימטריא פ"ר, וכתוב:³⁴ 'ומאתים לנוטרים את פרי"ו', ר' עולמים - לאותם הנוטרים את הפ"ר להמתיק דיניהם, על כן היה 'ראשיהם מאתים וכל אחיהם על פיהם', שכל ענין הזה הוא דוקא בפ"ה עמו, מלכות פה, תורה שבעל פה קרינן לה.³⁵ ובהמלכת מלכות בית דוד, מרכבה למלכות שמים, כתוב:³⁶ 'כירח יכון עולם', על כן בהמליך מלכות בית דוד, באו בני יששכר, יודעי בינה לעתים חשבון מולדי הלבנה, להמתיק הדינים של המלכות, על כן היה דוד אדמוני, בסוד הדינים של המלכות, אבל היה עם יפה עינים.³⁷

ומספר תת"ף הוא מנין י"ה פעמים חס"ד, וכך הם הרגעים בכל שעה, 'כל הנשמה תהלל י"ה' - על כל נשימה ונשימה מחדש השם יתברך החיות בחסדו.³⁸

וזהו שנאמר:³⁹ 'וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְבַּר סִינַי בַּשָּׁנָה הַשְּׁנִיָּה לְצֵאתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְאָמֵר. וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַפֶּסַח בְּמוֹעֲדוֹ'.

מהו 'לאמר'? שיאמרו כמו פיהם בהתחלת החדש 'מקודש החדש'. וידוע מכתבי האריז"ל הטעם הוא שכל החדשים הם בסוד איברי הראש, על כן נקראים ראשי חדשים, והם: גלגולת, ב' עינים, ב' אזנים, חוטם, והפה צריכים להשלים בדיבור הפה 'מקודש החדש', ועל כן אמר אחר כך 'ויעשו' בתוספת ו', מצוה אחרת השייכת לה.

³¹ פרי עץ חיים שער ראש חודש ב, ובמקובלים.

³² שער הכוונות דרושי ראש השנה דרוש ו.

³³ שבת עה.

³⁴ שיר השירים ח, יב.

³⁵ תיקוני זהר יז, א, בפתח אליהו.

³⁶ תהלים פט, לח.

³⁷ שמואל א טז, יב. היינו המתקת הדינים בחסדים.

³⁸ ברכות נג, ב. והמשך דבריו בקטע זה: כי החיות רצוא ושוב (יחזקאל א, יד) וזהו 'לא המתים יהללו י"ה', 'ואנחנו נברך י"ה מעתה ועד עולם' (תהלים קטו, יז), והנה יתרון החלקים של כל חידוש החדש שאינם מגיעים לשיעור שעה, הלא הם תשצ"ג (ראש השנה כה, א) מנין ו"ה פעמים חס"ד, (רק אחד נוסף לכלול אחדות אלופו של עולם בכל הנהגה, לרגעים יבחן את נבראיו לנהגם בחסד), והנה ו"ה הוא סוד הזמן (זמ"ן בגימטריא מ"ה ב"ן), הוא רמז הזמן המתחלף בכח המחליף את הזמנים בכל חדש לחדשו יבכר, ויש בעבור זה בין כל חדש העבר לחדש הבא תשצ"ג חלקים מנין ו"ה פעמים חס"ד.

³⁹ במדבר ט, א-ב.

אכילת קרבן פסח – דרך מלכים

בספר החינוך מבואר,⁴⁰ שכל המצוות הקשורות באכילת קרבן פסח, הכל משורש אחד, שתהא אכילה זו כאכילת מלכים ולא כדלת העם. כגון: שלא לאכול נא ומבושל, כי אם צלי אש – לפי שהוא מאכל טוב ומוטעם, אבל שאר העם אינם יכולים לאכול מעט בשר שתשיג ידם כי אם מבושל, כדי למלא בטנם.

ושלא להותיר מבשר הפסח – כדרך מלכים ושרים שאינם צריכים להותיר מתבשילם מיום אל יום, ולכן אם ישאר ממנו ישרף כדבר שאין בו חפץ, כדרך מלכי אדמה.

ושלא להוציא מבשר הפסח החוצה – כדרך מלכי ארץ שכל המוכן להם נאכל בהיכלם, ברוב עם שלהם, ודלת הארץ כשיכינו סעודה גדולה, ישלחו ממנה מנות לרעהיהם לחוץ, לפי שהוא חידוש אצלם.

ושלא לשבור עצם – שאין כבוד לבני מלכים ויועצי ארץ לגרר העצמות ולשברם ככלבים, לא איות לעשות ככה כי אם לעניי העם הרעבים.

וענין זה הוא 'שבתחילת בואינו להיות סגולת כל העמים, ממלכת כהנים וגוי קדוש, בכל שנה באותו הזמן, ראוי לנו לעשות מעשים המראים בנו המעלה הגדולה שעלינו לה באותה שעה, ומתוך המעשה והדמיון שאנחנו עושים, נקבע בנפשותינו הדבר לעולם'.

כך שמלבד המחשבה על 'זכרת כי עבד היית במצרים ויוציאנו', יש להתעורר במחשבות רמות של 'ממלכת כהנים', שפקדו ומינו אותנו להיות בני מלכים, וצריכים אנו להרגיש כמלכים ממש, אצילות – מחייבת!

גדולת היהודי – שחושב ומביט על טובת הכלל, בראיה ממלכתית נטולת נגיעות אישיות, ומרומם באישיותו ובעל שלטון מלא בכל דרכי הנהגתו, שולט ברוחו ולא נסחף אחרי יצרו הרע, ובנקודה זו הוא מרומם מכל גויי הארץ, ומפאר שמו יתברך בכל הארץ.

עלינו להרגיש שנמסרו בידינו מוסרות השלטון, ותחת שהיינו משועבדים במצרים, נפעלים ולא פועלים, עתה הננו בני חורין, לפעול מעצמנו להגשמת מטרותינו ויעודנו.

'עתה בני חורין' – אין פירושו רק להשתחרר מעול זרים, כי יכול להיות שהיו מצליחים ביום מן הימים לפרוק מעליהם את עול מצרים ולצאת לחירות, ולא חייב להיות ש'עדיין אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים', אלא מה שהוציא אותנו ה' משם, תכלית היציאה להכנס לעבודת ה', ואין לך בן חורין כמי שעוסק בתורה ומממש את רצונו להיות בעלים על עצמו הוא, ללא התערבות רצון אחרים מעליו.

את סגולתנו להיות עם קדוש, קנינו מיד עם יציאתנו משם, על ידי השחרור משערי הטומאה שסגרו עלינו ואיימו לקוברנו חיים. מעת יציאתנו החל תהליך ההזדככות לקראת קבלת התורה, ודרגת 'ואתם הדבקים בה' אלהיכם – חיים כולכם היום'.⁴¹

⁴⁰ מצוות, ז, ח, טו, טז.

⁴¹ דברים, ד, ד.

ובזה מובן הדגש שיש תמיד בהזכרת 'זכר ליציאת מצרים' אפילו יותר מקבלת התורה בשבועות, למרות שקבלת התורה היא התכלית הנרצה, כי ההתהוות לעם המנהיג את עצמו על פי בחירתו ומכתיב לעצמו דרך חיים וארחות מוסר על פי קנה מידה שלו ללא התערבות זרים, שהיתה בחצי הלילה, היא היתה עיקר האפשרות לקבלת עול מלכות שמים ודרך התורה, להיות עבדי ה' ולא עבדים לעבדים להבלי הזמן.

תפקידנו להיות אור לגויים, לגרור אותם לערכים נעלים ולא להגרר אחריהם ואחר תרבותם, ובאפשרותינו להעלות אותם ואת הבריאה כולה לפי מעשינו, שכן כל התנהגותינו משפיעה אפילו על המציאות הגשמית, כמו שבעבר היו פירות משובחים, גדולים וטעימים, ומשחרב המקדש ניטל טעם הטוב.

ועתה שאין לנו בעוונותינו לא זבח ולא פסח, חסרה לנו הרגשה מלכותית זו, ונשארה רק ההרגשה של 'מעבדות לחירות', כי השפעת בחינת המלכות של ישראל בדרגה פחותה ממה שהיתה.

למשל בעבר שהיו מעברים שנים ומקדשים חודשים, היתה משפיעה וניכרת חכמת ובינת ישראל בקביעת הזמנים לעיני כל העמים. על פי זה מובן השם 'חג הפסח', שלכאורה הפסיחה והדילוג היה פרט אחד מכל הנס שהתרחש באותו הלילה, ולאמור מובן, שהשם 'פסח' מסמל גם את הקפיצה הגדולה שהיתה במצבם הרוחני מעבדות למלכות, ממצב הנמוך ביותר של האדם, למצב העליון המרומם ביותר.

ברכת האילנות

ברכת האילנות פותחת באות ב' ומסיימת באות מ' ויש בה רמז לשם מ"ב. כמו כן יש בברכת האילנות כ' תיבות ופ"ה אותיות.

הרמז לזה נמצא בפסוק: ⁴² "כפ"ה פרשה לעני", שבזמן אמירת ברכת האילנות, שיש בה כ' תיבות ופ"ה אותיות, יש להפריש צדקה, לפרוש לעני ולתת לאביון.

העיתוי של ברכת האילנות בזמן שהאילנות מבלבלים בחדש ניסן והוא בין פ' לפ', בין פורים לפסח. בזמן סמיכות גאולה לגאולה, ששתיהן נעוצות בשורש הפ', ואז עלינו לברך ברכה המכילה פ' אותיות ברצף אחד בהכנת ועבודת הפה, שהיא ביתר שאת בחג הפסח.

הפרשיות שסביב חג הפסח בסימן שמונה

כל עניני המשכן והמקדש סובבים סביב המספר שמונה, כמו שכתב רבינו בחיי, ⁴³ ולכן חג הפסח חל תמיד בפרשיות אלו בהן אנו קוראים על הקרבנות, ובסמוך לפרשת שמיני, הפרשה ששמה מעיד עליה שכל כולה קשורה למושג השמונה.

בשנה מעוברת חל הפסח בסמוך לפרשת אחרי מות, בה מפורטת כל עבודת יום הכיפורים. וכיון שכל ענייני עבודת יום הכיפורים גם כן מסביב למספר שמונה, פרשת אחרי מות היא הפרשה היחידה בתורה עם 80 פסוקים.

גם הפרשות תזריע טהרות, נקראות בתקופה זו ועוסקות בענין נגעי הצרעת הבאים על המוציא שם רע, ומלמדת על כך ששומר פיו ולשונו שומר מצוות (מצרעת) נפשו. וגם בהן נזכר במפורש

⁴² משלי לא, כ.

⁴³ ויקרא ט, א.

‘וביום השמיני ימול בשר ערלתו’,⁴⁴ וכן ‘וביום השמיני יקח שני כבשים’,⁴⁵ ‘וביום השמיני תקח לה’.⁴⁶

‘והגדת לבנך’ – כיצד?

הגדה - מלשון חיווי.⁴⁷ את ההגדה לא רק לומר, לקרוא אותה, לדבר בה ולספר אותה, אלא גם לחוות אותה בכל החושים, ולהצביע על הפסח, מצה ומרור.

בערב פסח היו צולים את קרבן פסח שריחו היה נודף למרחוק,⁴⁸ והיו נוכרים שמשתוקקים לאכול ושיניהם קהות,⁴⁹ שכן כל ערל לא יאכל בו. והיו צריכים להשאירו שלם ולא לשבור עצם בו שיראה בשלימותו כדי שיראה בעליל שמדובר בטלה, אלוה מצרים, ולבטל ולבזות העבודה זרה ולאחר שאכלוהו בחפזון וכמתואר בתורה, והיה צורך להטילו אחר כך כביזיון בשווקים וברחובות, ושיטלוהו הכלבים ממקום למקום לשברם.⁵⁰ והיה כאן שימוש בחוש הריח ובחוש הטעם.

גם כיום כליל הסדר שאין לנו את הקרבן כהלכתו, נחלצים כל החושים להמחשת הסיפור כולו. מלבד הקריאה בפה והשמיעה באוזן, גם רואים ומראים כאלו יצאנו ממצרים, ומשתמשים באמצעים חזותיים להמחשה, כמו הזרוע הצלויה כזכר לכך שה’ הוציאנו בזרוע הנטויה וזכר לקרבן פסח, וכן את המצות שאוכלים ומצביעים עליהם שזהו הלחם עוני שאכלו שם, ובנוסף לכך שכאשר יצאו לא הספיק בצקם להחמיץ, ואת המרור המסמל מה שמיררו את חייהם. ובנוסף לכך משתמשים בחוש הטעם לאכול מהם ולהרגיש אותם בצורה הכי מוחשית שרק ניתן.

‘שאל אביך ויגדך’ – כשאבא מספר לבנו סיפור הוא ממחיש לו אותו באמצעי עזר נוספים כדי שהבן יקלוט היטב. למשל אם מספר לבן על החיות הקיימות בטבע הרי ימחיש לו גם את הצלילים שמפיקה כל חיה ודרך התנהגותה האופייני לה.

המטרה בעשרת המכות היתה לא רק ענישה למצרים, כי לשם כך היתה מספיקה מכה אחת מוחצת כמכת בכורות, אלא להראות שה’ שליט בכל חלקי הבריאה, ארמ”ע - אש, רוח, מים, עפר, ובכל חלקי דצח”ם – דומם, צומח, חי, מדבר.

בדם ובקריעת ים סוף - ראו את שליטתו יתברך בדומם, במים. בצפרדע - ראו שליטתו על החי, הבריות שבמים, בערוב - ראו שליטתו על חיות הארץ, שבאו בהמוניהם על מצרים ובארץ גושן לא היה אף אחד. בארבה - ראו שליטתו על הרוח, על הבריות המעופפים שכולם עושים רצונו וגזירתו, באו והלכו על ידי הרוח, ואכלו את כל הצומח. בדבר - ראו שליטתו על הבעלי חיים שמקנה מצרים מתו, וממקנה ישראל לא מת אחד. בכנים - ראו שליטתו על עפר הארץ, ובשחין - ראו שכל חוליי האדם המדבר, בגזירתו יתברך.

בחושך - ראו שהבורא הוא המאיר לארץ ולדרים עליה ברחמים, ושולט במאורות כרצונו.

בברד - ראו שלושה דברים, שה’ שולח עננים להמטיר על הארץ, ובגזרתו נהפכים לברד, ואף משלימים עם אש וחוכרים יחד ברצונו יתברך.

⁴⁴ ויקרא יב, ג.

⁴⁵ ויקרא יד, י.

⁴⁶ ויקרא טו, כט.

⁴⁷ אונקלוס על שמות יט, ט ‘ויגד משה’, וחוי.

⁴⁸ לקיים ‘פסילי אלוהיהם תשרפון באש’. זוהר שמות יח, ב ופקודי רלז, א.

⁴⁹ פסחים ד, ב.

⁵⁰ זוהר בא מא, ב.

ואחר כך בהשאלת רכושם היקר של מצרים ראו שה' שליט על החן, שהיה דבר נגד ההיגיון, שאחר שספגו מכות כל כך קשות ישאלו להם כלי כסף וכלי זהב ושמלות, וה' נתן את חן העם בעיני מצרים.⁵¹

הגדה גם מלשון המשכה.⁵² הגדה של פסח היא אם כן המשכה מהפה הסח, להמשיך עוד ועוד דיבורים לספר בשבחו של מקום, ולהמשיך השפע לבנים.⁵³

יש מקומות שהגדה נאמרת ברמז ובחשאי, כמו שנאמר: 'ובעל כנפים יגיד דבר',⁵⁴ אבל כאן לשון הגדה הוא על מסירת חדשות כמו: 'וְיִחַדְּשׁוּת אֲנִי מִגִּיד', לא רק סיפור על שהיה. לכן היא נקראת 'הגדה של פסח' ולא סיפור, כי ההגדה באה לחדש משהו ולא רק לתאר ולספר ביציאת מצרים, משום שכאמור יש לאמרה בצורה חיה כמו מסירת חדשות הנאמרות בהתלהבות והשתוקקות לשמוע. וזהו שאומרים 'מגיד רחצה', שתיאמר בדרך הגדה.

חג הפה

ניתן לקרוא לחג הפסח בקיצור חג הפה. כל מצוות החג קשורות עם הפה.

בליל הסדר אנו מצווים להמנע מאכילת חמץ ולאכול פסח מצה ומרור, ולשתות ארבע כוסות. כמו כן מצוות הגדת וסיפור יציאת מצרים הרי היא מצוה שבפה.

בהרבה עניינים של יציאת מצרים אנו מוצאים את האות פ', אות הפדות והפורקן. אם בכרפס שמסמל את תחילת השעבוד וירידת ישראל למצרים, שנתגלגל על ידי הכתונת פסים של יוסף, ואם בפה שעסוק באכילת הפסח, המצה והמרור, ומצווים על הנזרות מאכילת חמץ, ואם באמירת ההגדה שתהיה בפה-סח בדברי תורה ובספור יציאת מצרים, ועל ידי מצוות הפה נפדים מבחינת פרעה ונגאלים מעבודת פרך, פה-רך, שהייתה שם, ויוצאים מפיתום ורעמסס. ופיתום הוא פי החירות ואחר כך הם מגיעים לקריעת ים סוף.

זה גם הקשר בין פורים לפסח, שני המועדים הקרובים זה לזה בציר הזמן, ששניהם דומים זה לזה בכך שמסמלים את עניין פתיחת הפה, כלומר יציאה למרחב מתוך המיצרים. שניהם נסים של פורקן מהצרה המעיקה. וסיום החג בא לידי ביטוי באמירת השירה בפה, דבר שלא היו מסוגלים לעשות קודם לכן. לפני זה יכלו רק לצעוק ולשווע לעזרה בקולם ללא דיבור, ורק בגאולה השלימה נפתח הדיבור עד כדי אמירת שירה ודברי זמרה.

קמחא דפסחא

את חג המצת תשמור – דורשי רשומות אומרים מדוע כתוב מצות בכתיב חסר 'מצת'?

⁵¹ 'חיי עולם' לרבי יעקב קניבסקי פרק טו.

⁵² השורש 'נגד' בארמית הוא משך. כמו גוד או אגוד, שמוכנו משוך או אמשוך. וראה שבת פז, א: 'ויגד משה' - דברים שמושכין לבו של אדם כאגדה. ובהקדמת פרי מגדים אגרת ב, 'אגדה' לשון משיכה בלשון תרגום, 'וימשכו' תרגומו 'ונגידו', ובלשון הקודש 'נגידים אדבר' דומה קצת לזה.

⁵³ ראה שבת פז, א אגדה, תפארת שלמה על מועדים - רמזי פסח, "הגדה הוא לשון המשכה, להמשיך השפע לבנך ולזרעך אחריו".

וראה 'ישרש יעקב' - ערך קר, שיעקב אמר (בראשית מט, א): 'האספו ואגידה לכם את', הגדה לשון המשכה, שאמשיך לכם את סוד המלכות שנקראת את.

⁵⁴ שער רוח הקודש ו, א.

⁵⁵ ישעיה מב, ט. וראה הרוקח בתחילת בראשית בשער החילוק, ובפרשת ויחי על הפסוק 'ואגידה לכם', וכמו 'ויהי המגיד כמבשר בעיניו'. וכן פירשו ראב"ע וחזקוני בשמות יט שאמירה לשון מחשבה ודיבור לשון מעשה כמו 'בדבר ה' שמים נעשו', והגדה בדבר חידוש.

כי מצת ראשי תיבות צדקה תציל ממות. האות צ' שמשמעותה צדקה, באה בין שתי האותיות "מת", לפי שצדקה מצילה ממות..

מסופר על רב אחד שבא להתרים עשיר קמצן למעות חטין, והלה שהיה רגיל לקמוץ ידו, ניסה להתחמק מלפתוח את ידו באומרו: יש לי חידה, אם תדע לענות תשובה נכונה אתן לך מבוקשך. איזו מילה כתובה בתורה ויש בה ארבע פעמים קמץ בזה אחר זה? ענה לו הרב:⁵⁶ "ואת הרחמה" ורמז לו בכך שעליו לרחם על העניים. נאלץ העשיר לפתוח את ידו ולתרום, אך הוסיף ואמר לרב שישמור את החידה לעצמו ולא יפרסמנה ברבים כדי שיוכל להשתמש בה גם להבא.

ענה לו הרב מיניה וביה, אף אני אחוד לך חידה, באיזו מילה הכתובה בתורה מופיעה התנועה פתח ארבע פעמים בזה אחר זה? העשיר שלא הורגל לפתוח את ידו עמד ללא מענה. אמר לו הרב אגלה לך את התשובה, המילה מופיעה בתורה לפחות פעמים, כתוב בקללות:⁵⁷ "את השחפת ואת הקדחת"... ובפרשת מצורע:⁵⁸ "ולשאת ולספחת ולבהרת", ואף אותן תוכל לשמור לעצמך...

גימל דלית – גמול דלים

כתב הרמב"ם:⁵⁹ שבעת ימי הפסח ושמונת ימי החג עם שאר ימים טובים כולם אסורים בהספד ותענית, וחייב אדם להיות בהן שמח וטוב לב הוא ובניו ואשתו ובני ביתו וכל הנלוים עליו, שנאמר:⁶⁰ ושמחת בחגך וגו'. אף על פי שהשמחה האמורה כאן היא קרבן שלמים, כמו שאנו מבארין בהלכות חגיגה, יש בכלל אותה שמחה לשמוח הוא ובניו ובני ביתו כל אחד ואחד כראוי לו.

כיצד? הקטנים נותן להם קליות ואגוזים ומגדנות, והנשים קונה להן בגדים ותכשיטין נאים כפי ממונו, והאנשים אוכלין בשר ושותין יין, שאין שמחה אלא בבשר ואין שמחה אלא ביין. וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולא למנה עם שאר העניים האומללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש, אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו, ועל אלו נאמר:⁶¹ 'זבחייהם כלחם אונים להם כל אוכליו יטמאו כי לחמם לנפשם', ושמחה כזו קלון היא להם, שנאמר:⁶² 'וזריתי פרש על פניכם פרש חגיכם'.

דברי הרמב"ם צריכים להדהד בקרבינו במשך כל החג ולהבין שעלינו לא רק להיות שמחים אלא גם טובי לב, ולא רק לנו לנשותינו ולילדינו, אלא לכל הנלוים אלינו. וטובה זו חייבת לבוא לידי ביטוי אצל כל אחד ואחד מאתנו.

ואם יאמר האומר אני עדיין ילד, בחור, או שאני בעצמי נזקק, האם אני פטור מלשמח? לא ולא! אין לך אדם שאינו מסוגל לשמח את הזולת! כבד את ה' מהונך – ואין לך אדם שאין לו איזה הון עצמי.

לכל אדם החן המיוחד שלו והיחודיות שיש רק לו ולא לשום אדם אחר. לאחד יש ריבוי ממון לשני ריבוי קול יפה שבו יכול לשמח ולהרנין לב אלקים ואנשים, אל תקרי מהונך אלא מגרונוך,

⁵⁶ דברים יד, יז.

⁵⁷ ויקרא כו, טז.

⁵⁸ ויקרא יד, נו.

⁵⁹ הלכות שביתת יום טוב ו, יז-יח.

⁶⁰ דברים טז.

⁶¹ הושע ט.

⁶² מלאכי ב.

ולמי שגם בזה לא ניחון במיוחד, רון ממה שחננך! לאדם הפשוט ביותר וגם למי שנזקק לאחרים יש חן ויש מה שניחון בו מאוצר מתנת חנם.

כל אדם צריך לזכור שהא' ב' שלו זה ג' ד' – גמול דלים! וזה לא רק בכסף. לפעמים די בתשומת לב ובחיוך שמעניקים לזולת. כל אחד יראה במעגל הקרוב אליו, בני משפחה, גם במובן הרחב שלה, מכרים, ידידים, שכנים וכל איש ישראל הזקוק לדבר הפשוט ביותר, לקרבתו.

לפעמים איננו שמים לב עד כמה כל כך קל לגמול חסד בדברים הפשוטים ביותר. גם אם אין לך כסף – יש לך אוצרות טבע אחרים ומעל הכל הזמן! הזמן – האוצר והמצרך היקר ביותר יש לכל אחד. זמן שאפשר לנצלו להחליף מישהו, למשל, ששומר על חולה וכדומה.

יש הרבה אנשים הספונים בביתם ואינם יכולים לצאת מחמת חולי או זקנה, או סתם תשישות ואפשר וניתן לשמחם אפילו בדבר פשוט, בעצם הענין שהם רואים שמישהו כואב את כאבם ומתייחס אליהם. לפעמים הם זקוקים לדברים אלמנטריים פשוטים שבשבילנו אין כל בעיה להשיגם אך בשבילם ללכת לקנות משהו כשהם בחוסר ניידות זה הר גדול.

לפעמים גם מטלות הבית הפשוטות ביותר יש בהם חסד גדול שלא להתעצל ולעשותם, כמו איזה נקיון קטן בבית, שטיפת כלים וזריקת אשפה וכיוצא בזה, שאדם בדרך כלל רגיל לשטוף את ידיו ולהתעלם מכך, או שהוא חושב את עצמו לזקן שאינה לפי כבודו...

לפעמים האשה והבנות קורסות בבית מרוב עבודה וה'צדיק' שלנו בוחר להתעלם ממטלות הבית שאין נאה ואין יאה לו לעשותן...

שמחת חג אמיתית היא רק כשאנו מגלים איכפתיות ורגישות כלפי הסביבה, וקודם כל במעגל האישי הקרוב ביותר ולאחר מכן בקרב מעגל נרחב יותר.

ללכת לבקר הורים, סבים ודודים מתבגרים זו חובתנו כל השנה ובפרט בימי החג. לבקר – מלשון ביקורת, לראות מה חסר להם באמת ובמה יכולים להביא קצת שמחה ללבם. אסור להתבייש מכל פעולה שיכולים לעשות עבורם, והעיקר לשמחם. לאחד אפשר לשיר ולאחד להביא מי שישיר. לאחד אפשר לספר סיפורים או לקרוא לו סיפורים, ולאחד די במה שמטים אוזן להקשיב לו...

ההקשבה – אומנות! ואשרי היודע להטות אוזן לרחשי קשישים ולעורר אצלם נוסטלגיה שיספרו על גבורותיהם והצלחותיהם במשברי החיים, איך התגברו על כל מיני קשיים וזכו להגיע עד הלום, כל זקן הוא הרפתקיני, הוא שבע תלאות נסיונות וכו'. ומנסיונם העשיר בחיים יש הרבה מה ללמוד, וכל זה כבר ריוח נקי.

עיקרו של דבר הוא שצריך לראות את מצות 'קמחא דפסחא' במובן הרחב שלה ולא להשתמט בתואנה של 'מה הוא צריך את הקמח שלי?'... אמנם אינו זקוק לקמח שתטחן עבורו אך מעט יחס לעיתים הוא הרבה יותר מאשר קמח!

'אל תאכלו ממנו נא'

כשיעקב התחפש לעשו ואמר לאביו "קום נא שבה", אומרים חז"ל שחשד יצחק שאין זה עשו, כי עשו לא היה רגיל לומר "נא". וקשה הלוא מצינו שאמר עשו ליעקב "הלעיטני נא"? אלא שם כוונתו הייתה בתיבת נא לאינו מבושל כל צרכו, ובלהיטותו לאכול ביקש מיעקב שישפוך לפיו המאכל גם אם אינו מבושל דיו, ועל כך מזהירה התורה שלא לאכל בזלילה חפווה כבן דרוסאי, "אל תאכלו... נא!"

הכנת הקערה - הזרוע והביצה

לוקחים שני תבשילין, זכר לקרבן פסח וזכר לקרבן חגיגה.⁶³

נוהגים לקחת זרוע וביצה דוקא ולא שאר תבשילין, כי רמז גדול יש בשמם: הזרוע מסמלת את "הזרוע הנטויה", וביצה - בארמית 'ביעא', מלשון בקשת רחמים, שאנו מבקשים שה' יחיש פדותנו ויגאלנו בקרוב.

סיבה נוספת לאכילת ביצה, מפני שהוא מאכל אכלים, וישנו קשר בין חג הפסח ליום תשעה באב שתמיד הם חלים באותו יום בשנה, וכדלהלן:

סימני החגים בא"ת ב"ש

כתב האבודרהם רמז לעיתוי מועדי השנה שיחולו תמיד באותו יום של פסח:

היום בשבוע שחל בו א' של פסח – הוא היום שחל בו תשעה באב.

היום בשבוע שחל בו ב' של פסח - הוא היום שחל בו שבועות.

היום בשבוע שחל בו ג' של פסח – הוא היום שחל בו ראש השנה.

היום בשבוע שחל בו ד' של פסח – הוא היום שחל בו קריאת התורה. (שמחת תורה).

היום בשבוע שחל בו ה' של פסח – הוא היום שחל בו צום כיפור.

היום בשבוע שחל בו ו' של פסח – הוא היום שחל בו פורים ול"ג בעומר וסימנך פל"ג.

חז"ל כבר רמזו לקשר בין שני המועדים הללו, פסח ותשעה באב בדרשתם על הפסוק:⁶⁴ "השביעני במרורים הרוני לענה" – מה שהשביעני במרורים בלילי פסח הרוני לענה בלילי תשעה באב.

הדבר בא לידי ביטוי גם במנגינה שאנו שרים את הפיוט אמונים ערכו שבח במנגינה של אחת הקינות בתשעה באב, ובתשעה באב ידועה הקינה העורכת השואה בין המצב 'בצאתי ממצרים' ל'בצאתי מירושלים'.

ורמז נוסף בביצה: כל המאכלים כשמבשלים אותם מתרככים יותר, הביצה הינה המאכל היחידי השונה בכך שכלל שמבשלים אותה מתקשה יותר. וכך דרכו של עם ישראל שכלל שמצרים ומרעים להם מקשים ערפם ודבוקים בו יתברך.

כרפס – סלרי

בכרפס יש כידוע רמז לס' ריבוא ישראל שעבדו בפרך, ולכן למרות שניתן מן הדין לקחת כל ירק שברכתו אדמה, עם כל זה לוקחים דוקא כרפס.

בערבית נקרא הכרפס בשם סלרי, ובשם זה אף התאזרח בעברית החדשה. ונראה שגם בשם זה ניתן לרמז, שס' רבוא השתעבדו ל-ר"י שנים.⁶⁵

⁶³ המשנה בפסחים קיד, א.

⁶⁴ איכה ג, טו.

⁶⁵ אפשר להוסיף גם שס' רבוא ירדו לקליפה הנקראת לר"י, על פי מה שכתוב בספר 'ליקוטי שושנים' - לרבי שמשון מאוסטרופולי על הפסוק (יחזקאל טז, טו): 'וַתִּבְטַחַי בְּיַפְיָךְ וַתִּזְנִי עַל שְׁמֶיךָ', כמאמר הגמרא כל האומר

הקידוש - זכר ליציאת מצרים

בקידוש של שבת מזכירים 'זכר ליציאת מצרים', מה הקשר?

כתבו התוספות,⁶⁶ שיש במדרש, לפי שבמצרים עבדו בהם בישראל בפרך, ופר"ך בא"ת ב"ש: וג"ל - שהם ארבעים מלאכות חסר אחת, וכשנגאלו ממצרים הזהירם על השבת לשבות מאותם ל"ט מלאכות.

ורומנו מכל לשון

ייחודו של עם ישראל מתאפיין גם בכך שלשונו שונה במהותה מכל הלשונות. בעוד שכל השפות אינן אלא הסכמות חברתיות גרידא, לשון הקודש הינה שפה מהותית המהווה את הליך ייצורו של העולם. לכל אות ישנה משמעות ואף למיקומה בסדר הא"ב יש משמעות.

האות א' למשל, מופיעה בסדר האותיות לראשונה, כיון שמסמלת את הקדוש ברוך הוא אלופו של עולם. ולכן במספר קטן היא בגימטריה אחד.

צורתה כאות ו' ושני יודין - עולה בגימטריה 26 כמנים שם הוי"ה ברוך הוא. והנה כמה דוגמאות למילים שיש במשמען תוכן פנימי בשונה משאר שפות:

שמים הם לא מה שנקרא באנגלית סקאי אלא ביטוי לאש ומים, וכן לציון שם מים, לאחר שהבורא הפריד בין המים העליונים לתחתונים.

אדם באנגלית מאן, אולם למילה זו אין קשר למושג האדמה שממנה בא כמו בעברית. קידושי כסף באשה נלמדים בגזרה שוה משדה עפרון, שם כתוב נתתי כסף השדה קח ממני ובאשה נאמר כי יקח איש אשה. הקיחה אצל אברהם מתורגמת כ"תייק ובאשה כ-to get marry ושוב אין מקום ללימוד זה.

לכן כשתרגמו את התורה ליונית קבעו חכמים יום צום למרות הפלא הגדול והנס שנעשה שכל שבעים החכמים שהמלך שם אותם בחדרים נפרדים תרגמו את התורה בדיוק מילה במילה עם כל השינויים שערכו מסיבות מסויימות והיה בכך קידוש ה' גדול, והייתה חשכה בארץ ישראל שלושה ימים.

שבעים הזקנים הכניסו את התורה כביכול לתוך כלוב של המסגרת הצרה של התרגום ובכך הוחשך אור התורה בעולם.

מקרא קודש

המהרש"א במסכת יומא מבאר כי אותיות אהו"י משמותיו של הקדוש ברוך הוא כוללות את כל המועדים המוזכרים בתורה:

א – בתשרי, ראש השנה.

רחב מיד נקרי, וזהו סוד הגדול כי יש קליפה אחת המפתה לבני אדם לזנות, ושם הקליפה לר"י, סוד ל'אה ר'חל י'עקב שביטל אותה הקליפה, ופ"ד שנים לא ראה יעקב קרי. וזהו הסוד בפסוק 'על שמך' - על אותיות שמך, דהיינו על ש - ר, ועל מ - ל, ועל כ - י, הרי שם הקליפה לר"י, והגיד להם הנביא שהקליפה החליקה אמריה בפתוייה שיחטאו בזנות, ועל זה הוכיח אותם הנביא.
⁶⁶ פסחים קיז, ב דבור המתחיל למען תזכור.

י – יום כיפור.

ה – חמשה ימים לאחר מכן חל סוכות.

ו – ששה ימים לאחר מכן חל הושענא רבא

סכום כל האותיות מגיע ל – 22, כלומר, כ"ב בתשרי, יום שמיני עצרת.

א – ניסן הוא ראש חודש.

י – ניסן, שבת הגדול.

ה – ימים לאחר מכן ט"ו ניסן, פסח.

ו – ימים לאחר מכן שביעי של פסח.

ו – סיון חג השבועות.

'תשבתו שאור מבתיכם' - במסכת ברכות,⁶⁷ ישנה תפילה לומר: גלוי וידוע לפניך שרצוננו לעשות רצונך, ומי מעכב? שאור שבעיסה. ומכאן שבציווי תשבתו שאור מבתיכם רומזת לנו התורה על ביעור היצר הרע מן הלב.

בספר 'אוצר החיים' מובא, שכאשר מורידים מהמילה ישראל את האותיות שאר נשאר המילה לי. הקדוש ברוך פנה אלינו בבקשת וההיתם לי סגולה, ואנו מצידנו אמנם חפצים בקרבתו יתברך אך במשך השנה דבקים בנו כל מיני סיגים ופוגמים בקשר שלנו עם בורא עולם. בפסח אנו שבים להיות לי אך ורק שלו נקים מן החמץ שדבק בנושל השנה על ידי ביעור השאור – היצר הרע מליבנו.

ה"א לחמ"א – 85

את ליל הסדר אנו פותחין בפ"ה. שכן המילים הראשונות הפותחות את ההגדה הן: "הא לחמ"א" והן בגימטריה פה, ובגימטריה מילה. כך שמיד עם פתיחת הפה בהגדה, להגיד ולספר ביציאת מצרים נרמז ענין פתיחת הפה. והתיבה שאחר כך "עניא" - רומזת על כך שעונים דברים הרבה.⁶⁸

כולנו מסובין

אנו שואלים מה נשתנה הלילה הזה, הגלות האחרונה ארוכה כל כך מכל הלילות משאר הגלויות? והתשובה שהלילה הזה כולנו מסובין, כביכול עשויין מ'סובין'. בשבת יש איסור גיבול, ללוש עיסה, אך סובין מותר ללוש כי החלקים אינם נדבקים יחד ואין בכך משום מגבל. כיון שכלנו עשויין מסובין ואיננו מאוחדים האחד עם השני לכן הלילה הזה ארוך כל כך.⁶⁹

עירוב באותיות – עירוב במכות

ריבוע הפלא של רבי יאשיהו פינטו על השמטת שלוש מכות במזמור ע"ח בתהלים:

⁶⁷ יז, א.

⁶⁸ הגדת כוס ישועות לרבי דוד הכהן מתוניס.

⁶⁹ הגדה של פסח 'ומתוק האור' - מאוצרו של הרב שלמה לוינשטיין שליט"א, עמוד 87.

ח ש כ

ש ח נ

כ נ מ

"ישלח בם חרון אפו". יש לדקדק במזמור זה שלא הוזכרו רק ז' מכות: דם, צפרדע, ערוב, ארבה, ברד, דבר. בפסוק: "וחיתם לדבר הסגיר. ויך כל בכור..." אבל הג' האחרות שהם כנים שחין וחשך לא הוזכרו.

ונראה עם מה שכתבו,⁷⁰ שג' המכות האלו לא באו בהתראה, כי שלושתם היו מעורבות זו עם זו. כשבא השחין, היה בו חשך וכנים, אלא שהשחין עיקר.

כשבא החשך היו בו שחין וכנים, אלא שהחשך עיקר. כשבאו הכנים היו חשך ושחין, אלא שהכנים עיקר.

והנה באותיותיהם הם משולבות זו בזו, שהרי אם תקח האות ח' מחשך, ואות ראשונה של שחין, ואות ראשונה של כנים, הם אותיות חשך, והאותיות שניות שבהם הם ש' מחשך וח' משחין ונ' מכנים הם שחן, והאותיות אחרונות שהם כ' מחשך, ונ' משחין, ומ' מכנים, הם כנס, הרי ששלושתן פתוחות ומעורבות זו עם זו.

לכן רמזם הכתוב שלושתן יחד בפסוק: "ישלח בם עברה וזעם וצרה", שהם שלוש מכות אלו, שכולם היו משלחת מלאכי רעים שלא הייתה אחת מהם לבדה, אלא בכל אחד היו משלחת מלאכי רעים משלושתן.

ואפשר לומר ש'עברה' היא מכת החשך, שכן כתוב: "יום עברה היום ההוא יום חושך". ו'זעם' - הוא השחין, כי הוא נזעם בדרך ישב. 'וצרה' - היא מכת הכנים, שהייתה צרה בגופו של אדם, מי"ד מיני כנים, וקטון שבהם כביצת תרנגולת, והגדול כביצת אווז. והכל היה במידה ובמשקל, כי יפלו נתיב, פלס ומאזני משפט לה', אפילו ביום אפו לא מדד להם יותר מכדי מדתם.

"לא חשך ממות נפשם" - מלמד שהיה הדבר משמש בכל מכה ומכה. ואם תאמר כיון שכן למה הוזכר הדבר במנין המכות. לזה אמר "וחיתם לדבר הסגיר", שמכת הדבר באה ביחוד על הבהמות.

"ויך כל בכור" - של שאר ארצות שהיו בארצם של המצריים. "ראשית אונים" - לרמוז שאם בא מצרי על י' נשים היו כולם נחשבים לבכורות, להיותם ראשית אונם וכחם, וכל זה היה בפלס ומאזני משפט לה' כי יפלו נתיב לאפו.⁷¹

עשרת המכות כנגד עשרת הדברות

אנכי - דם, ויהפך לדם יאוריהם,⁷² אל תאמר כפרעה: 'לי יארי ואני עשיתיני',⁷³ אל תאמר שאני בראתי עצמי.

לא יהיה לך - צפרדע, שעלו בתנורים בחומם, אמר הקדוש ברוך הוא: הצפרדעים חלקו לי כבוד ואין אתם חולקים לי כבוד?

⁷⁰ הגהות מימוניות בהלכות חמץ ומצה פרק ח.

⁷¹ 'כסף מזוקק' לרבי יאשיהו פינטו דרוש א לפרשת בא דף סד.

⁷² תהלים עח, ה.

⁷³ יחזקאל כט, ג.

לא תשא - כינים, שהשביעם הקדוש ברוך הוא ועלו.

זכור - ערוב, לא תערב לדון חול ושבת כאחד.

כבד - דבר, "למען יאריכון ימיך".⁷⁴

לא תרצח - שחין, אל תהי רוצח, ודמו של אותו האיש בגופו.

לא תנאף - ברד, "ויהי ברד ואש מתלקחת בתוך הברד",⁷⁵ וכתוב:⁷⁶ "היחיתה איש אש בחיקו... כן הבא על אשת איש".

לא תגנב - ארבה, "בעד החלונות יבואו כגנב".⁷⁷

לא תענה - חושך, אם אין עדותך מאירה לך כאורה הזאת, אל תעידנה.

לא תחמד - מכת בכורות, שהיו המצרים שטופים בזימה ונמצאו כולם בכורים.⁷⁸

פירוט המכות ומשמעות מספר הפעמים שזכרו

יש לשים לב לשם כל מכה, כמה פעמים הוא מוזכר בפרשת אותה המכה.⁷⁹

דם

מוזכרת בפרשה **חמש פעמים**.⁸⁰ פעמיים בצורה 'דם', פעמיים 'לדם', ופעם אחת 'הדם'. וכתב הרוקח שהוא כנגד החמשה דמים שבאשה,⁸¹ שפרעה מנעם מטבילת מצוה.⁸²

המספר חמש גם מסמל את חמשת האצבעות של היד המכה, שכל מכה היתה של חמש. ומקביל לה' אחרונה של שם הוי"ה, שכן מכה זו היתה בסוד המלכות.⁸³

⁷⁴ שמות כ, יב. ונאמר 'דבר כבד', שהוא כנגד הדיבר 'כבד את אביך'.

⁷⁵ שם ט, כד.

⁷⁶ משלי ו, כז - כט.

⁷⁷ יואל ב, ט.

⁷⁸ ובפרט שהמכות במצרים באו ללמד את האמונה בה'. לכן מובא על קריעת ים סוף: רבי יוסי הגלילי אומר, מניין שלקו המצרים במצרים עשר מכות, ועל הים לקו חמשים מכות? במצרים מה הוא אומר? "ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע", ועל הים מהו אומר? "וירא ישראל את היד הגדולה". כמה לקו באצבע? עשר מכות, אמור מעתה במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמשים מכות' (מכילתא, שמות יד, לא). שהדברות הם השורש לכל התורה, ולכן על הים שהיה גילוי ה' גדול ביותר, עד שאפילו השפחות התנבאו יותר מהנביאים, לכן יש בו גילוי גדול יותר לעומק, ולכן אז כבר מתפרט כנגד כל התורה, ולכן מוכפל בחמשה כמרמז לכל התורה מהדברות. בפרט שבים סוף היתה המכה בים, ולכן זה מרמז על הדימוי של גילוי התורה בדברות לים הגדול.

⁷⁹ בית אלקים - שער היסודות - פרק שלשה ועשרים:

הוכו בקריעת ים סוף הגדולה על כולם, ורמוזה בשם המפורש החקוק במטה, ורמוז בשלשת הפסוקים הידועים, 'ויסע ויבא ויט', אשר רבועם הוא נ"ד כמנין המטה, ושמותיו המשולשים המורה עליהם סדר שלשת הפסוקים הם ע"ב, כמנין שם המכות העשר שהזכרו ע"ב פעמים, דם הוזכר חמש פעמים, צפרדע אחת עשר, כנים חמש, ערוב שבע, דבר אחת במקומה, שחין ארבע, ברד ארבע עשרה במקומה ושתיים במכת הארבה שאצלה, ארבה שש, חשך שלש, בכורות שמנה, הם ס"ו, ושש פעמים שהוזכר 'בכור' בפרשת 'קדש ליי' ובפרשת 'והיה כי יביאך' הבא על סבת מכת בכורות הם ע"ב.

⁸⁰ שמות ז, מפסוק יט.

⁸¹ נדה יט, א.

⁸² שמות רבה ט, י.

⁸³ שער הפסוקים פרשת וארא.

הצפרדע מופיעה בהטיות שונות, אחת עשרה פעמים במכה, ועוד פעמיים בתהלים.⁸⁴

וביאר הרוקח, שאחת עשרה הפעמים הללו הם כנגד עשר המכות וקריעת ים סוף. וכן כנגד י"א השבטים שעתידיים לענות אמן אחר הארורים בהר עיבל.

שתי הפעמים הנוספות הם רק בתהלים, וידוע שכאשר דוד סיים את כל התהלים, זחה דעתו ואמר: יש מי שהילל יותר ממני? ענתה לו הצפרדע, ציפור-דעה, שהיא משבחת יותר ממנו ומקרקרת ביום ובלילה, כנזכר בסוף פרקי שירה.⁸⁵

סך הכל מופיעה הצפרדע במקרא י"ג פעמים, כמנין אח"ד, וכמניו וא"ו הרומזת למידת היסוד שמכה זו קשורה אליה. ולפי זה מובן מדוע יצאה בתחילה צפרדע אחת בלבד והיא שרקה לחברותיה, או שהכוה ויצאו ממנה נחילים,⁸⁶ ובזוהר כתוב,⁸⁷ שמכל צפרדע יצאו ממעיה שש נוספות, כמו שהם רצו למנוע מישראל פריה ורביה שלא יוסיפו להביא ששה בכרס אחת.

ולכן נזכר במכה זו עשר מקומות שיגיעו אליהם הצפרדעים:⁸⁸

⁸⁴ ההטיות הן: 'בצפרדעים' – 1 'צפרדעים' – 1, 'הצפרדעים' – 8, 'הצפרדע' – 1. ובתהלים: 'וצפרדע' – 1. 'צפרדעים' – 1. בסך הכל 13 פעמים.

⁸⁵ וכן בילקוט שמעוני תהלים קג - המשך רמז תתפט:

"אמרו על דוד המלך בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו, אמר לפניו, רבונו של עולם, כלום יש דבר בעולם שאמר שירה כמותי, נזדמנה לו צפרדע אחת, אמרה לו: אל תזוח דעתך עליך, שאני אומרת שירה יותר ממך, ועל כל שירה ושירה שאני אומרת, אני ממשילה עליה שלשת אלפים משל, שנאמר: 'וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף'.

ובזוהר פנחס רכב, ב בתוספת:

(תהלים פו, ב) 'שמרה נפשי כי חסיד אני', אף על גב שהעמידוה בגמרא, ולא חסיד אני, שכל מלכי מזרח ומערב ישנים עד ארבע שעות, ואני (שם קיט, סב): 'חצות לילה אקום להודות לך'. ולא עוד, אלא שכל מלכי מזרח ומערב וכו', ואני ידי מלוכלכות בדם שפיר ושליא, כדי לטהר אשה לבעלה, מיד הזדמן לו צפרדע, ואמר לו, למה אתה משבח עצמך לומר 'חצות לילה אקום להודות לך', ואני כל לילה לא ישן, לשבח אותו ולנגן לפניו, אמר דוד, ווי לממונה של אותו צפרדע, שאינו יודע מה שאני אומר, שלא אמרתי 'כי חסיד אני', בגלל מה שהעמידוהו רבותינו, ולא עם הארץ חסיד, שהתורה ניתנה מימינו של הקדוש ברוך הוא שהוא חסד, ולכן כל העוסק בתורה נקרא חסיד, ולכן אמרתי לקדוש ברוך הוא, 'שמרה נפשי, ולא תדון אותה כמעשי אותם עמי הארצות, שנאמר בהם 'ולא עם הארץ חסיד'.

ובאופן נוסף מופיע בזוהר פנחס דף רלב, ב:

"ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני...". (תהלים קלא, א). פסוק זה אמר דוד בשעה שהיה הולך על שפת הנהר, והיה אומר, רבונו של עולם, כלום היה בן אדם בעולם שהודה ושיבח לאדוני כמותי? הזדמן לו צפרדע, אמר לו, דוד, אל תתגאה, שאני עשיתי יותר ממך, שמסרתי גופי על ציווי אדוני, שכתוב: (שמות ז, כח) 'ושרץ היאור צפרדעים', (הכוונה להמשך שנכנסו לתנורים), ועוד, שאני משבח ומזמר לילה ויום בלי שינה, באותה שעה אמר דוד: 'ה' לא גבה לבי ולא רמו עיני'.

⁸⁶ שתי הדיעות בסנהדרין, סז, ב של רבי עקיבא ורבי אלעזר בן עזריה. ואפשר לבאר שאלו דברי אלקים חיים על פי מה שביאר האריז"ל בשער הפסוקים בפרשת וארא, ששורש מכה זו יצא מיסוד הנקבה של הקדושה, אל המוחין עצמם של הנקבה של הקליפה מקום הדעת שלה, עיין שם סודם של דברים. וידוע שאין קישוי אלא לדעת ולכן הן קשורות יחד, ורבי עקיבא מתייחס במכה זו ליסוד שבקדושה למכה ההכאה ולא להכאה עצמה, ולכן אמר שהיתה אחת כמו היסוד, שהוא אחד ומוליד הרבה, ואילו רבי אלעזר בן עזריה התייחס להכאה עצמה, שהיתה במקום הדעת של הנקבה של הקליפה, לכן אמר שהיו הרבה, ושמה מגלה שהיא ציפור – דעה, שבשעה שהעופות צמאים ובאים לשתות ממי היאור מתיראין ממה שיש מתחת המים, ובאים הצפרדעים ומקרקרין בקולם שיבואו לשתות ולא יתיראו. ראה תנא דבי אליהו רבה ז.

⁸⁷ וארא ל, א.

⁸⁸ שמות ז, כח-כט.

”וְשָׂרְץ הַיָּאֵר צִפְרָדְעִים וְעָלוּ וּבָאוּ בְּבֵיתָךְ וּבְחֲדָר מִשְׁפָּכָךְ וְעַל מִטְתְּךָ וּבְבֵית עַבְדֶּיךָ וּבְעַמֻּמָּךְ וּבְתַנּוּרֶיךָ וּבְמִשְׁאָרוֹתֶיךָ. וּבְכָה וּבְעַמֻּמָּךְ וּבְכָל עַבְדֶּיךָ יַעֲלוּ הַצִּפְרָדְעִים”.

כי מכה זו היתה שקולה כנגד כל עשרת המכות, והיה בה מעין כל מכה ומכה, כי היסוד כולל הכל, והוא כתחילת שמו באות י', הכוללת את כל האותיות, שכל אות מתחילים לכתוב כצורת האות י' וממשיכים לאורך ולרוחב, ובסוד אות ברית קודש.⁸⁹

כנים

מוזכרת **חמש פעמים** כמו מכת דם.⁹⁰ כמו כן נזכרה מכה זו עוד פעם אחת בלבד בתהלים: ⁹¹”אָמַר וַיָּבֵא עָרֹב פְּנִים כָּכָל גְּבוּלָם”.

הכנים גם יצאו מן העפר אשר יסודו מהאות ה' האחרונה שבשם הוי"ה.⁹²

ערוב

פרשת מכת הערוב מונה שלשה עשר פסוקים. המכה מוזכרת בה תמיד בכתוב חסר, ובשתי צורות בלבד: 'ערב', ללא אות שימוש - פעמיים, ועם אות ה' השימוש - 'הערב' - **חמש פעמים**. כך שהמכה מוזכרת **בסך הכל שבע פעמים**,⁹³ לייסורם שבע על חטאתם, ולשולקן כתורמוסין, כפי שההתראה היתה כבכל המכות שבעה ימים.⁹⁴

מכה זו היתה עָרֹב לְמִצְרַיִם - ערב לישראל.

דבר

פרשת מכת דבר משתרעת על פני שבעה פסוקים.⁹⁵ זו המכה היחידה שמוזכר בה שם הוי"ה במכה עצמה, "הִנֵּה יָד יְהוָה הַיּוֹיָה הַזֹּאת בְּמִקְנֶךָ אֲשֶׁר בְּשָׂדֶה פְּסוּסִים בְּתַמְרִים בְּגַמְלִים בְּבָקָר וּבְצֹאן דָּבָר כָּבֵד מְאֹד".⁹⁶ להורות כי שם ההוי"ה כסדרה שהיא בתפארת והיא רחמים, נהפכה לדין ונעשה צירוף הַיּוֹיָה שהרשעים מהפכים מידת הרחמים למידת הדין. בכל שבעת הפסוקים הללו העוסקים במכה

⁸⁹ ראה זוהר ויקהל רטז, ב.

⁹⁰ ובצורות: כנים – 1, לכנם – 1, הכנם – 2, ו'הכנים' – 1.

⁹¹ קה, לא.

⁹² הרמ"ק בספר יצירה פרק א. ועל פי דברי האריז"ל שמכה זו יצאה מן ההוד של הנקבה של הקדושה, והכתה גם בחינת המלכות של ז"א של הקליפה, אפשר לבאר שלכן נזכרת מכה זו ה' פעמים, כנגד ספירת ההוד של הקדושה שהיא הספירה החמישית מבינה, והכתה את המלכות של הקליפה שמה' אחרונה. ואמנם גם מכת דם היתה כנגד ה' אבל הכתה במלכות הרשעה של הנקבה של הקליפה, ואילו בכנים הוכתה מלכות של הזכר של הקליפה. ולכן שתי מכות אלו נזכרו ה' פעמים. ולכן גם נבחר אהרן לתת מכה זו, שיסודו בהוד (זוהר חדש כי תשא נד, א). וראה עוד במדרש רבה שמות י', ז שאמר ה' למשה עפר שהגין עליך כשהרגת את המצרי אינו דין שילקה על ידך. ובזוהר וארא ל, ב שרצה הקדוש ברוך הוא להראות שימין ה' תרעץ אויב, אפילו שהיא בחסד, ולכן נבחר אהרן שהכהונה בחסד.

⁹³ בשמות ח, טז-כח.

⁹⁴ שמות רבה ט, יב. ויומתק על פי דברי האריז"ל שם שערב אותיות רעב ולכן הם מורים על שמות הדינים. ויצא מנצח הנקבה של הקדושה אל היסוד של הזכר של הקליפה. לכן נזכר שבע פעמים כי היסוד הוא שביעי מהדעת, כמבואר בתיקוני זוהר דף פד, א. ושם כתב רבי שמואל שהשבע (בשין שמאלית) גם נמשך משמות אלו באפנים אחרים שנעשים רחמים. וממילא מובן שמופיעה שבע פעמים מלשון שביעה.

⁹⁵ שמות ט, א-ז.

⁹⁶ שמות ט, ג.

זו, מוזכרת המכה פעם אחת בלבד, ופעם אחת נוספת מוזכרת בהתראה שלפני מכת ברד, 'בַּדְּבָר'.
וכך יוצא שבסך הכל מוזכרת פעמיים.⁹⁷

שחין

מוזכרת ארבע פעמים בלבד במכות,⁹⁸ כנגד ארבע כפות ידיהם של משה ואהרן, והחזיקו ידיו של משה מלבד את מלא חופניו גם את מלא חופני אהרן והיה בכך נס גדול.⁹⁹

תמיד ה'שחין' מופיע בכתיב מלא. שחין בהיפוך אותיות הוא נחש והאות 'י' רומזת לי' מדרגותיו.¹⁰⁰ והוא מוזכר בתורה בסך הכל עוד שש פעמים, וביחד עשר, כנגד עשר המכות. והוא מוזכר עוד ג"פ בנ"ך במלכים, ישעיה ואיוב. ובסך הכל י"ג פעמים.

ברד

שם המכה ברד מוזכר כאן י"ז פעמים. כמנין טו"ב שהאש והמים עשו שלום ביניהם.

---

⁹⁷ ובמכה זו נזכר שהדבר היה 'כבד מאד' וכן כתוב במכת ברד שהיא בחילוף אותיות מדבר, 'כבד מאד'. כב"ד בגימטריה שם הוי"ה שהפכו להויה. ומכה זו יצאה מתפארת של הנקבה של הקדושה אל ההוד של הזכר של הקליפה. ולכן נזכר פעמיים כנגד מידת התפארת הכוללת ימין ושמאל.
⁹⁸ בפרק ט פסוקים ט, י, ובפסוק יא פעמיים. ומספר ארבע מורה על התפשטות ופיזור לארבע רוחות. וד' – דין. וכידוע יש ארבע מראות נגעים.

⁹⁹ שמות רבה יא, ה.

¹⁰⁰ בספר הליקוטם על ישעיה לח, מבאר את כל ענין חזקיהו המלך ומה שחלה בשחין באופן נפלא, ואזכיר כאן רק קטע קטן בקיצור הנוגע לשחין:

'מכתב לחזקיהו בחלותו ויחי מחליו' - כבר ידעת מאמר רז"ל, כי עד אברהם לא היתה זקנה, עד שבא אברהם והתפלל על הזקנה. כדי שיהיה הפרש בינו לבין יצחק בנו, כי קלסתר פניו היו דומות ליצחק, כדי שיאמרו אברהם הוליד את יצחק, וזה שכתוב (בראשית כד, א): 'ואברהם זקן'.

ועד יעקב לא היה חולי, כי אם בפתע פתאום היה אדם מת בעיטוש, ובא יעקב והתפלל שיחלה האדם קודם שימות, ובו התחיל, שכתוב: 'ויגד ליוסף הנה אביך חולה', ואין הגדה אלא חכמה, כמו שנאמר: 'ויגד לך תעלומות חכמה'. (צריך עיון כי לשון הכתוב בראשית מת, א וַיְהִי אֶתְרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אֲבִיךָ חָלָה וַיִּקְחֵךָ אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרָיִם. ובהמשך כתוב לשון הגדה, אבל ההגדה ליעקב: "וַיִּגְדַּל לְיַעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנֵיךָ יוֹסֵף בָּא אֲלֵיךָ").

ועד חזקיהו לא היה אדם שחלה ונתרפא מחוליו, ובא חזקיהו והתפלל שיתרפא מחוליו, ויתנו שבח והודאה לאל כי רפא אותם. וזהו שנאמר כאן: 'מכתב לחזקיהו', שעשאו מכתב לדורות, כדי שידעו הפלא והנס שעשה הקדוש ברוך הוא עמו, שיחיה מחוליו, לכן שמהו במכתב מפורסם לכל.
וכבר ידעת, כי חזקיהו היה ניצוץ משיח...

והסיבה לזה הצדיק שידבקו בו אלו הנגעים, בהיותו שרוי בלא אשה. וזה נרמז במה שאמר הכתוב (ישעיה לח, ב): 'ויסב חזקיהו פניו אל הקיר', שם מגמת פניו בתפלתו עון הקר"י, וזה שרמזו ז"ל באמרם על עסקי קיר.

ומה שכינו אותו בשם שחין ולא נגע, בהיות כי הנחש המקטרג נרמז באותו השחין, נחש וי' מדרגותיו. ואחר שמפתח עולה ומקטרג, כי כל הבנים זרים נולדים מצדו, הם נקראים נגעי בני אדם, ומזיקין לו. ובא השחין מצדו, כי הוא מין צרעת, והוא גם כן לקה בצרעת, כי זאת תהיה תורת המוציא שם רע, והוא מלא חבורות פשע, תמרוק ברע בהרות בהרות לבנות, והבן. ועוד, בהתנגד נח"ש עם משי"ח, והבן.

ובסיבת זה היה עליו זה החולי כבד יותר משאר בני אדם, ורפואתו גם כן היה על דרך נס, כי בדבר אשר זדה בו נתרפא, על דרך הצרי שיש בו בשר האפעה. וכן זה, כי בדבר שהיה ראוי לקטרג יותר, כי בו השטן אזור כח וגבורה להלחם. הוא ענין התאנה שאכלה פגה אדם, בזה יש לו תוספת כח להחליאו בה, והקדוש ברוך הוא בזה עצמו עשה שיתרפא מחוליו והחייהו. ובמה שהמית לאדם בו נתרפא, זהו ויחי מחליו. ואינו על דרך טבע מה שעושה הקדוש ברוך הוא עם הצדיקים, אלא על דרך נס. ולכפר עונם מדה כנגד מדה, נותן להם אותו עונש למרק חטאתם, ואחר שנטהרים מחלאתם המקום מרפאם.

מכה זו נזכרת הכי הרבה פעמים, וכמו שנאמר: ¹⁰¹ "כִּי בַּפְּעַם הַזֹּאת אֲנִי שֹׁלַח אֶת כָּל מַגְפָּתֵי אֶל לְבָבְךָ וּבְעֵבְרֶיךָ וּבְעֵמֶמְךָ בְּעֵבוּר תִּדְעֵה כִּי אֵין כָּמֹנִי בְּכָל הָאָרֶץ". היא מוזכרת בארבע צורות: 'ברד', ¹⁰² הברד', ¹⁰³ 'וברד', ¹⁰⁴ 'והברד'. ¹⁰⁵

ארבה

הצורה 'ארבה' מופיעה שלוש פעמים. ¹⁰⁶

כשנוסיף לארבה הנזכר במכה, גם את אותיות השימוש, נקבל שוב את אותה התוצאה – **שבע**. פעם אחת 'בארבה', ¹⁰⁷ ושלוש פעמים 'הארבה'. ¹⁰⁸ והוא כמספר הפעמים שמופיעה מכת ערב, שהרעב היפך השבע.

אם כן גם במכת ארבה הקשורה בעליל למספר שבע, לישראל היה שבע גדול ולמצרים נהיה רעב עקב חיסול התבואה על ידי הארבה. ¹⁰⁹

ומה היה בתיבת 'ארבה' דבר טוב לישראל?

לישראל היה הריבוי הגדול שה' הרבה את זרעם, כנאמר לאברהם: ¹¹⁰ 'הרבה ארבה את זרעך'.

חשך

השם 'חשך' במכה נזכר **שלוש פעמים**, ¹¹¹ כאשר גם תיאור המכה עצמה מופיע בשלושה פסוקים והמכה עצמה היתה באופן ששלושה ימים ראשונים 'לא קמו איש תחתיו'. וכנגדם היה אור לבני ישראל במושבותם, ויש שלושה מיני אור: אור קדמון, אור צח, ואור מצוחצח. ¹¹²

בכורות

¹⁰¹ שמות ט, יד.

¹⁰² חמש פעמים בפרק ט, יח, כב, כג, כד, כו.

¹⁰³ שבע פעמים: בפרק ט, יט, כד, ובפסוק כה פעמיים. ובפרק י, ה, יב, טו.

¹⁰⁴ פעמיים בפרק ט, כג, כח.

¹⁰⁵ שלוש פעמים בפרק ט, כט, לג, לד. ומכה זו יצאה מהחסד של הנקבה של הקדושה, שהמים הם חסדים ונתערב בהם אש מצד הגבורה והכה אל התפארת של הזכר של הקליפה, לכן נזכר טו"ב פעמים כי התפארת נקראת טוב. ולכן גם נזכר ברד כבד מאד, שכב"ד בגימטריה שם הוי"ה הרומז לתפארת.

¹⁰⁶ פרק י, פסוקים ד, יד, יט. בכל מובן שהוא, ללא אותיות שימוש, וגם מלשון ריבוי, מופיעה בתורה שבע פעמים. אולם רק כשמדובר על הארבה שהיה במצרים.

¹⁰⁷ י, יב.

¹⁰⁸ י, יג, יד, יט. ובנ"ך אנו מקבלים שוב את אותה התוצאה. 'ארבה' ללא אותיות שימוש 7 – שלוש במובן מין הארבה, וארבע פעמים בלשון ריבוי.

וארבה במובן של המין בכל המקרא ללא אותיות שימוש – 7 פעמים.

גם 'ארבה' במובן ריבוי לבד וללא אותיות שימוש מופיע ארבע פעמים בתורה ועוד שלוש פעמים בנ"ך וביחד – 7.

¹⁰⁹ והמכה יצאה מהבינה של הנקבה של הקדושה, אל הגבורה של הזכר של הקליפה. והבינה נקראת אם הבנים, וכן אלישבע שיש לה שבעה בנים חג"ת נהי"ם, ולכן נזכרה המכה שבע פעמים.

¹¹⁰ בראשית כב, יז.

¹¹¹ שמות פרק י, פסוקים כא, כב, כג.

¹¹² ראה בהרחבה בהמשך במכת חושך. והמכה יצאה מן החכמה של הנקבה של הקדושה, אל החסד של הזכר של הקליפה. וידוע שהחכמה והחסד מכוונים אור.

תשע פעמים מוזכר בכור במכה, ותמיד בצורה מלאה. ומיקום האזכורים מעניין, שכן יש שני פסוקים בהם הוא מוזכר ארבע פעמים באותו פסוק.¹¹³ ופעם אחת בפסוק נפרד.

סיכום איזכורי שמות מכות מצרים:

דם – 5. צפרדע – 11. כנים – 5. ערב – 7. דבר – 2. שחין – 4. ברד – 17. ארבה – 7. חשך – 3. בכורות – 9

נמצא סך הכל – 70. וכמו שנתבאר שהכה אותם שבע על חטאתם, וכל מכה שלטה שבעה ימים,¹¹⁴ נמצא לעשר מכות שבעים יום.¹¹⁵

כשנחשב את שלושת המכות הראשונות יחד דצ"ך, נמצא כמנין א"ך, וסימנך:¹¹⁶ 'ואך אותך'. והוא כמנין השם אה"ה.

עשרת המכות מקבילות לעשרה מאמרות בהן נברא העולם, שאז לא היה מי שראה מה נוצר בכל יום, כי אדם הראשון נוצר רק ביום הששי, ובעשרת המכות היה גילוי יד ה' יתברך במציאותו והשגחתו ויחודו, וממילא זכר יציאת מצרים מקביל למעשה בראשית, ולכן מזכירים בקידוש 'זכר ליציאת מצרים'.

ויש הקבלה גם לעשרת הספירות. ולכן ב'חד גדיא' שאומרים בליל הסדר נזכרו עשרה דברים, גדי, חתול, כלב, מקל, אש, מים, שור, שוחט מלאך המות, הקדוש ברוך הוא.¹¹⁷

מטרת המכות היתה לא רק כדי להעניש את המצרים, אלא כדי לגלות ולפרסם בעולם את יכולת הבורא ושמלכותו בכל משלה, שלא כדעת טפשי העולם שחשבו שעזב את העולם למהלך הטבעי ואינו מתערב בו, ולכן מנין האותיות שיש בכל עשרת המכות הוא ל"ו, כמנין השעות ששלט האור הגנוז, ול"ו היות שיש בפרשת מעשה בראשית, שכל תכלית בריאת העולם לקבלת התורה.

עיתוי המכות

¹¹³ בפרק יא פסוק ה נזכר ארבע פעמים: "ומת כל בכור בארץ מצרים מפכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השפחה אשר אחר הרחמים וכל בכור בהמה". וכן בפרק יב פסוק כט באותה צורה בדיוק: "וייהי בן־צפי הלילה וה' הפך כל בכור בארץ מצרים מפכור פרעה הישב על כסאו עד בכור השבי אשר בבית הבור וכל בכור בהמה". ועוד פעם אחת 'בכור' בפרק יב, יב.

ומכה זו יצאה מכתר של הנקבה של הקדושה אל ג' ראשונות של הזכר של הקליפה, שראשי תיבות שלהם בכ"ר. בינה, כתר, ראשית חכמה.

¹¹⁴ ראה שמות רבה פרשה ט פסקה יב: 'וימלא שבעת ימים אחרי הכות ה' את היאור'. רבי יהודה ורבי נחמיה, אחד מהם אומר, כ"ד ימים היה מתרה בהם עד שלא באה המכה, ושבעה ימים המכה משמשת בהם, ואחד מהם אומר, ז' ימים מתרה בהם, וכ"ד ימים היתה המכה משמשת בהם. לדעתו של האומר כ"ד ימים היה מתרה בהם 'וימלא ז' ימים' – להכאה, ולדעתו של האומר ז' ימים היה מתרה בהם, 'וימלא שבעת ימים אחרי הכות' וגו' – שהיה מתרה בהן על מכה אחרת.

¹¹⁵ הרוקח פרשת בא. פ"י פסוק כג.

¹¹⁶ שמות ט, טו.

¹¹⁷ וביצוצי שמשון' פרשת וארא, הביא מרבי אברהם מייזלס, שכל עשרה דברים אלו כפי שנכתבו בארמית בגימטריה ג' אלפים רפ"א כמנין מלאכי החבלה עם הכולל, שנזכרו באגרתו הידועה של רבי שמשון מאוסטרופלי.

דם – ניסן¹¹⁸ צפרדע – אב¹¹⁹ כנים – אלול. ערב – תשרי. דבר – מרחשון. שחין – כסלו. ברד – טבת. ארבה - שבט¹²⁰ בט"ו בשבט באכילת הפירות שנשתבחה בהם ארץ ישראל שנוהגים לאכול, יש לזכור את נס הארבה שאכל במצרים כל ירק, ובישראל לא היה ארבה. חשך - ט"ו באדר – פורים ליהודים היתה אורה. ב"ג חשב המן להשמיד את כולם, כי במכת חשך מתו מבני ישראל שמונים אחוז. זו הכליה הכי גדולה שהיתה אי פעם לישראל וחשב לנצל יום זה. בכורות - ליל ט"ו בניסן.

הקהה את שיניו

הגימטריה של רש"ע פחות שני"ו = צדי"ק. הורד לו את שיניו – וקבל צדיק. הוי אומר שבכל אדם יש את ארבעת הבחינות של ארבעת הבנים, ואפילו ברשע צריך למצוא את צד הצדיק שבו ולגלותו ולהאירו. לעתים רואים שדוקא הרשעים הכי גדולים שהתווכחו הכי הרבה כשרצו לקרבם, הם נהיו בסוף הבעלי תשובה הכי גדולים.

פעם בא למלבי"ם 'משכיל' אחד לבקש הסכמה על ספרו שכתב על מלים נרדפות בלשון הקודש. לא מצאו בביתו והלך לבית הכנסת. ראה המלבי"ם יהודי לא מוכר נכנס לבית הכנסת ושאלו: מאיפה כבודו?

ענה המסכיל: מאבא ואמא...

חשב המלבי"ם אולי אינו מבין את שאלתו ושאל שוב: מאין באת?

ענה לו הלה: מארבע רוחות השמים...

הבין המלבי"ם עם מי יש לו עסק ועזבו לנפשו. לאחר זמן כששב המלבי"ם לביתו, הדפק האיש על דלת ביתו, ואז הלמה בו ההכרה שהאיש שפנה אליו בבית הכנסת הוא-הוא המלבי"ם.

אמר לו הסכל: באתי לבקש מהרב הסכמה על הספר שכתבתי, על מילים נרדפות.

השיבו הרב: אתן לך הסכמה, אבל קודם אמור נא לי מה ההבדל בין שרץ לשקץ?

לא ידע ה'משכיל' את ההבדל, והמשיך הרב ואמר: "שרץ – בא מארבע רוחות השמים, שקץ – בא מאבא ואמא..."

יש להתבונן, מהו הלשון הקהה את שיניו. ועוד, אומרו 'אילו היה שם לא היה נגאל', הנה לא את אבותינו בלבד גאל הקדוש ברוך הוא, אלא אף אותנו גאל עמהם, כי כולנו היינו כלולין שם באבותינו, שהיו הדור דעה שרשי כל הנשמות, ששים רבוא שרשים, נמצא הרשע הזה כיון שישנו עמנו בדתינו הנה היה שם והנה נגאל.

---

¹¹⁸ על פי הרמב"ן. ולסדר עולם החלו בראש חודש אייר. ויש עור שיטות אחרות. לפי רבינו בחיי בפרשת בא י, ה, החלו המכות בחודש אב. ועיין 'סדר הדורות' שכתוב ב'מדרש חזית' שמשה נתכסה ג' חדשים, אייר סיון תמוז. ועיין שם מה שהביא מרבינו בחיי, ששתי מכות היו בהתראה ואחת שלא בהתראה.

ורבינו אפרים כתב שהחלו בט"ו בסיון, וציין הגר"ק שבכתב יד: ט' בסיון. ונשלמו המכות באלול, ולכן נרמז בראשי תיבות 'את לבו ואת לב' - אלול. ולשיטה זו יוצא שכל המכות ארכו שלושה חדשים בלבד, וקשה שהרי היו גם התראות, ויתכן שלקח שנה וג' חדשים.

¹¹⁹ כי כאמור משה נתכסה ג' חדשים.

¹²⁰ סדר הדורות כותב מרבינו בחיי שמכת ארבה היתה בניסן שאז האילנות מוציאים פרחים. אולם רבינו בחיי כותב זאת לשיטת הרמב"ן והוא סובר שהארבה היה באדר.

אכן כתוב: ¹²¹ 'שיני רשעים שברת', וכתוב: ¹²² 'ברוך ה' שלא נתננו טרף לשיניהם'.

למה השיניים דוקא ?

כי השי"ן אות אמת, ¹²³ ובאותיות רש"ע אמנם הוא ר"ע, אבל כיון שיש לו עדיין מציאות, על כרחך יש בתוכו איזה ניצוץ קדוש שמחיהו, אות השי"ן, וכל החיות וכח שלו הוא מהאות שי"ן, וכיון שמוציאין ממנו הניצוצים הקדושים, נשאר רע ואין לו מציאות והולך לחרפות.

וזהו: ¹²⁴ 'יגמר נא רע רשעים', וזהו גם: ¹²⁵ 'אוי לרשע רע', אוי לרשע כשנעשה רק רע, אזי בודאי 'וגמול ידיו יעשה לו', וזהו שאמר, 'שיני רשעים שברת' - השיני"ן של רשעים, וכן 'ברוך ה' שלא נתננו טרף לשיניהם' - לשיני"ן שלהם, שכל זמן שהשיני"ן בתוכם יכולים לפעול ברשעות.

וכתוב: ¹²⁶ 'והיה כי יאמרו אליכם בניכם מה העבודה הזאת לכם' ודרשו חז"ל, ¹²⁷ בשורה טובה נתבשרו ישראל, שיהיה להם בנים ובני בנים. וקשה מה עולה בדעתך שלא יהיה חס ושלום להם בנים לדורות עולם, הלא ישראל יכוננו לעד לעולם.

ופירשנו, ¹²⁸ שהוקשה להם אומרו 'והיה - לשון שמחה', לשמחה מה זו עושה, הלא 'מה העבודה' היא שאלת הבן רשע ?

אלא שמחה תהיה לך אפילו משאלת הבן רשע, שכיון שישנו בקרבינו והנה נגאל על כרחך שיש בתוכו ניצוץ הקדוש ויצא ממנו זרע טוב, והנה נתבשרו ישראל מזה בשורה טובה, שיהיה להם בנים ובני בנים, אם יהיה איזה בן שאינו הגון, על כרחך יצא ממנו זרע מעולה, שאם לא כן, מה מבקש אצלנו ולמה נגאל.

וזהו שאמרה הברייטא בתשובת הבן רשע אף אתה הקהה את שיניו, שכל כחו וחיותו מן השי"ן ניצוץ הקדוש שבו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, תראה להוציא ממנו השי"ן וישאר רק רע ויתבטל מציאותו, או שתעשה לו קהיון שינים ותודיע לו שכל חיותו מן הניצוץ הקדוש ואמור לו אילו היה שם בדרך ר"ע בלא הניצוצים הקדושים הוא החיות של השי"ן לא היה נגאל, ומה שנגאל הוא בעבור הניצוץ הקדוש של השי"ן אשר בתוכו, והבן". ¹²⁹

יואת עמלנו' - אלו הבנים

כמאמר הכתוב: ¹³⁰ 'ולמי אני עמל' - שנאמר על הבנים. ¹³¹

וביארנו על פי המדרש, שיש שלשה טעמים על מה שלא היו ישראל במצרים רד"ו שנים.

¹²¹ תהלים ג, ח.

¹²² שם קכד, ו.

¹²³ וכמו שמבואר בזהר חלק א ב, ב באותיות שק"ר, השי"ן אות האמת, והוא החיות של שקר ניצוץ המחיה.

¹²⁴ תהלים ז, י.

¹²⁵ ישעיה ג, יא.

¹²⁶ שמות יב, כו.

¹²⁷ מכילתא פרשת בא.

¹²⁸ בספר אגרא דכלה פרשת בא.

¹²⁹ בני יששכר שם אות יד.

¹³⁰ קהלת ד, ח.

¹³¹ מעשי השם - חלק מעשה מצרים - פרק כד.

א – הלילות השלימו. ב – מחמת שהיו פרים ורבים למאד, ועשו ברד"ו שנים מה שהיו יכולים לעשות בארבע מאות שנה. ג – קושי השעבוד השלים.

ועתה מובנים דברי בעל ההגדה שסידר את כל השלשה טעמים. 'וירא את ענינו' – זו פרישות דרך ארץ – שהוצרכנו לעבוד בלילות כבימים. 'ואת עמלנו' – אלו הבנים, שפרינו ורבינו למאד. 'ואת לחצנו' – זו הדחק, קושי השעבוד. כל אלה הועילו למהר את הקץ קודם הזמן.¹³²

ויש להבין, הרי את הבנים נאלצו לזרוק ליאור, או שגדלו לבד כצמח השדה,¹³³ ולא עמלו כלל בחינוכם.

בדרך הלצה אומרים, שמשום שזרקו את הבנים, לא היה להם מי שיעזור להם בעבודה, וממילא היה להם יותר עמל...

והמהר"ל פירש,¹³⁴ שדבר שהוא קשה על האדם, ואין נפשו של אדם סובלתו, נקרא עמל, והיו כאן שלשה דברים, ענינו, עמלנו ולחצנו, הראשון הוא חסרון דבר, מלשון עוני, השני יותר מחסרון, שהוא עמל, יגיעה וטורח, והשלישי הוא לחץ ודוחק גדול, עד שרוצה לדחות את מציאותו ולאבדו.

כולנו יודעים את התורה

לפיכך נקראו ראשונים סופרים, שהיו סופרים כל אותיות שבתורה.¹³⁵

מישהו שאל פעם את רבי חיים קניבסקי זצ"ל, כמה פעמים כתובה בתורה המילה 'משה'. השיבו רבי חיים לאלתר: שש מאות וארבע עשרה.

שאל אותו שוב: בדקתי במחשב ומצאתי שש מאות ושש עשרה פעמים!

אמר לו רבי חיים: המחשב טעה.

תמה האיש: כיצד יתכן שהמחשב טועה?

הסביר רבי חיים: אתה בקשת את השם 'משה' ללא ניקוד, ואכן שמו של משה¹³⁶ מופיע שש מאות וארבע עשרה פעמים, אך מלבד זאת כתוב פעם אחת:¹³⁷ 'ואם ימעט הבית מהיות מִשֶׁה', וכן:¹³⁸ 'שמוט כל בעל מִשֶׁה ידו'...¹³⁹

ואכן מלבד הראשונים המוזכרים בתלמוד שהיו סופרים אותיות שבתורה, מצאנו גם בראשונים הקדמונים שלפני כאלף שנים, כרבי יהודה החסיד, רבי אלעזר מגרמייזא בעל 'הרוקח', ואחריהם מהר"ם מרוטנבורג, מהר"ח אור זרוע, הרא"ש ובנו בעל הטורים, שהעבירו מסורות לגבי מנין התיבות והאותיות בתורה ובנוסח התפילה שתקנו אנשי כנסת הגדולה. ויש חיבורים שלמים שנכתבו על הרמזים בזה כחיבורו הגדול של בעל הרוקח, פירוש לסידור התפילה.

¹³² חנוכת התורה - ויקרא פרק א פסוק ה

¹³³ שמות רבה א, יב.

¹³⁴ גבורות השם - פרק נד.

¹³⁵ קידושין ל, א. ותנחומא בשלח טז.

¹³⁶ ללא הטיעות, שכן עם הטיעות יש כידוע שבע מאות ושבעים פעמים.

¹³⁷ שמות יב, ד.

¹³⁸ דברים טו, ב: 'וְזֶה דְבַר הַשְּׁמֹטָה שְׁמוֹט פֶּל יְדוּ'.

¹³⁹ 'ומתוק האור' עמוד 100.

מה העבודה הזאת לכם

שאלת הרשע, האם לא די לכם במצוות, שאתם מעמיסים עלינו גם חומרות וסייגים?

והתשובה: אשר פסח, כל גאולתינו היתה כי לא שינו שמם לשונם וכו', דבר שאינו איסור מפורש...

את פתח לו

מדוע 'את' בלשון נקבה?

אלא שנאמר: ¹⁴⁰ 'כה תאמר לבית יעקב' – אלו הנשים, בלשון רכה, 'ותגיד לבני ישראל' – אלו הזכרים, דברים קשים כגידין.

והקדים הנקבות, כי תחילת לימודו של אדם מאמו. אף כאן כשיש ילד שאינו יודע לשאול, יש לפנות אליו ברכות ולהסביר לו בסבלות כדרך האם שמלמדת את בנה. וכך הוא טבעה של לשון הקודש שאפשר לפנות לזכר בהתנהגות של נקבה, כמו שמצינו אצל ישראל שתשש כוחם מלשמוע את דברי ה' ללא אמצעי, ואמרו ל'משה: ¹⁴¹ "ואת תדבר אלינו", או כאשר תשש כוחו של משה כנקבה ואמר: ¹⁴² "ואם ככה את עושה לי". ¹⁴³

בין מצות למצת

ההבדל בין 'מצות' בכתיב מלא ל'מצת' בכתיב חסר, שהיו שני סוגי מצות.

מה שנצטוו מראש עם אכילת קרבן הפסח: ¹⁴⁴ "צלי אש ומצות על מררים יאכלהו", מצות הצריכות שמירה, "ושמרתם את המצות", ¹⁴⁵ ובפסח מצרים נאסרו בחמץ רק יום אחד, ויש את המצות שלקחו כי לא הספיק בצקם להחמיץ. ¹⁴⁶

ככתוב: ¹⁴⁷ "בראשן בארבעה עשר יום לחדש בערב תאכלו מצת עד יום האחד ועשרים לחדש בערב".

¹⁴⁰ שמות יט, ג.

¹⁴¹ דברים ה, כד.

¹⁴² במדבר א, טו.

¹⁴³ וכתב שם ה'משכיל לדוד' שהרמב"ן הקשה על זה, שהרי כינוי 'את' כלפי מעלה.

ותירץ הרא"ם, שהכוונה שאם ככה הוא עושה לו, להביא פורענות על ישראל, הרי שלא נשאר תוקף למשה להגן עליהם, וממילא הריהו כנקבה. ויש להבין לפי זה למה נקט דוקא תיבת 'את' יותר משאר כינויי הנקבה. ואפשר שאז כל העולם יאמרו עליו וכי את ראוי להיות מנהיג עליהם שלא עמדת להם בשעת דחק? ודרך בזיון יפנו אליו כאל נקבה. אלא שדחוק קצת שלפי זה לא נזכר בכתוב מי הוא העושה לו את. ולכן פירש שהרי מצינו בכתוב (יחזקאל כח, יד): 'את כרוב ממשח הסוכך', ושם הוא לשון ארמי, ולפי זה מפרש גם כאן שהוא בלשון ארמי, והתרגום בסוד עלמא דנוקבא, וזהו שאמר תשש כוחו, שלא היה מדבר בלשון הקודש אלא בלשון ארמי. יש מקומות שקוראים 'אתה' והכתיב הוא 'את' בחסרון הה'. גם שם אפשר לבאר, שהוא להוראת הפניה בלשון תחנונים, שבתחנונים ידבר רש, כמו הפסוק בתהלים (ו, ד): 'ונפשי נבהלה עד מאד, ואת (ואתה קרי) ה' עד מתי' – כיון שנפשו נבהלה מאד רפו ידיו ודיבר בלשון 'את'.

וכן בשמואל (כד, יח) כשדוד פגש את שאול במערה ולא הרגו, אפשר לפרש את מה שאמר לו שאול: "ואת הגדת היום את אשר עשיתה אתי טובה, את אשר סגרני ה' בידך ולא הרגתני". ששאול אומר לדוד נהגת עמי כנקבה, שלא פגעת בי. ואילו בהמשך הפסוק היה אפשר לכתוב 'עשיתברך ללא ה' וכאלו ה' נדהה לכאן, אלא כוונתו לומר לו שעשה עמו טובה בכל דרך אפשרית, כהוראת האות ה', כפי שביארנו ב'שם ונשמה' במבוא.

¹⁴⁴ שמות יב, ח.

¹⁴⁵ שמות יב, יז.

¹⁴⁶ ביאור בעל התניא.

¹⁴⁷ מנחת שי על שמות יב, יח: בערב תאכלו מצת - חסר וא"ו בהעתק הללי ובספרים מדוייקים. כ"כ הרמ"ה ובעל הטורים והוא חד מן ד' חסרים על פי המסורת וסימן נמסר כאן במ"ג וכן מסר הרמ"ה ז"ל ובעל מנחת כהן.

רגילים לברך לפני פסח בברכת: פסח כשר ושמח!

ברכה זו כוללת את כל החגים, שכן 'פסח כשר' הוא ראשי תיבות: פורים, סוכות, חנוכה, כיפור, שבועות ראש השנה.

מסובין בבני ברק

כתב החיד"א¹⁴⁸, כי העל ההגדה ציין את שמות החכמים שהיו שם כי היו שלושה כוהנים, רבי אליעזר, רבי אלעזר בן עזריה ורבי טרפון, ורבי יהושע היה לוי, ורבי עקיבא בן גרים. מכאן שגם מי שאבותיו לא היו בשעבוד חייבים לספר בסיפור החירות. וזהו שריבה המגיד 'וכל' המרבה – ראשי תיבות וגרים כהנים לויים.

וראשי תיבות שמות התנאים הקדושים האלה: רבי אליעזר, רבי יהושע, רבי אלעזר בן עזריה, רבי עקיבא, רבי טרפון, הוא כמספר הוי"ה אדנ"י, יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה, ובכונה המה המלכים נועדו על דבר כבוד שמו, להכניע הסטרא אחרא, כי 'בני ברק' בגימטריא השט"ן.¹⁴⁹

ומבאר ה'בני יששכר'¹⁵⁰ כי מבני בניו של המן, שהוא בגימטריה מאדי"ם, מזרע עמלק, מבני עשו הוא אדום, ששרו הוא הס"מ – למדו תורה בבני ברק, שהיא בחלקו של שבט דן, שביניהם היתה העבודה זרה הראשונה בישראל, ולכן דוקא שם היו מסובין לתיקון המקום, והראו את עיקר החירות, כי שם התנוצץ הישועה והחירות בלימוד התורה. ו'מספרים' מלשון 'ספירים', 'עד שבאו תלמידיהם ואמרו שהגיע זמן קריאת שמע של שחריתברך - לקרוא בשם המיוחד ה' אחד ושמו אחד.

גם היום אנו רואים שבבני ברק שהיא עיר התורה, נעשים בירורים גדולים בהיכלי הישיבות הקדושות שעוסקים בפלפולה של תורה ובליבון הלכה, להסיר ספ"ק בגימטריה עמל"ק ובגימטריה א"ל אחר, שנעשה בירור וזיכוך מיוחד להחיש פעמי ביאת משיח צדקנו.¹⁵¹

חמץ גבוה ממצה

לא בכדי הגימטריה של חמץ עולה על מצה. ה'חתם סופר' כותב, כי חמץ ראשי תיבות: חוקים מצוות ציווים.

מבין כל המאכלים והמשקאות ישנם שנים יוצאי דופן, החמץ והיין. בדרך כלל כל מאכל או משקה עם הזמן הולכים ונחסרים ונגרעים. הזמן שעובר עליהם לא עושה להם טוב, הוא גורע מטריותם ומביאם לידי כילוי והפסד.

אולם בבצק יש דבר פלא, שכאשר נותנים בו שאור ומחמיצים אותו, מביאים להשבחתו. כמו כן היין, כאשר דורכים את הענבים בגת, הם מגיעים אחר כך לידי מעלה שלא היתה להם קודם. מיץ הענבים, התירוש תוסס, ודוקא לאחר ארבעים יום הופך ליין משובח.

¹⁴⁸ בשמחת הרגל. ועיין עוד על מעשה זה בתוספתא פסחים פרק עשירי, ובמפרשים שם, ובמעשיות התלמוד עמוד 442 בהרחבה על המעשה.

¹⁴⁹ החיד"א בספרו 'פה אחד'.

¹⁵⁰ מאמרי חודש ניסן מאמר ד דרוש ב עד הדרוש.

¹⁵¹ ובפרט בשנת תש"פ, בעקבות המחלה הנוראית שהתפשטה, קורונו"א עם הכולל בגימטריה השט"ן, שנראה שהס"מ רואה שזה סופו ומנסה בתעצומות עוז להסית ולקטרג ולדבר סרה ולהוציא כתבי שטנ"ה על עם ה'.

לכן שלח יוסף ליעקב אבינו עליו השלום, יין ישן שדעת זקנים נוחה הימנו, שהוא דבר שמשיב עם הזמן. ובכך נתן מסר ליעקב שתלמידי חכמים ככל שמזקינים דעתם מתיישבת עליהם, היפך זקני עמי ארצות שהולכים ומיטפשיין.¹⁵²

אם נשאל את עצמנו איזה לחם חשוב יותר מצה או חמץ? ברור שחמץ משובח יותר! ואם כן, מה האיסור הנורא של חמץ בפסח שאנו רודפים אותו עד חרמה?

ה'חתם סופר' מבאר, כי באמת אילו היינו נקיים מכל חטא ועוון, בודאי גדולה מעלת החמץ על המצה. מה יותר יפה לכבוד שבת, חלה יפה וקלועה, או מצה שאינה אלא תמצית הפת, רזה וצמוקה? אולם בשלב הכנת העיסה והיין, אם לא יזהרו בתהליך ההכנה במידה ובשיעור הראוי, עלולים לבוא לידי הפסד של הכל, בחימוץ וקלקול העיסה והבאשת הענבים, והיין יהיה חומץ.

כאשר אנו בעולם של ערבוב טוב עם רע, החמץ מסוכן שכן מביא לגבהות. היצר דומה לשאור שבעיסה. גופנו, הוא העיסה שהקדוש ברוך הוא גיבל מעפר.

לולי המידות הרעות של הקנאה, התאוה והכבוד, המוציאים את האדם מן העולם, החימוץ משיב ומיפה את העיסה. אבל כאשר העולם מעורב טוב ברע ורע בטוב, אזי ישנה סכנה להחמיץ הכל לגמרי.

וזה מה שמבואר בהגדה. בני ישראל היו באותה שעה במצב שאלמלי נגלה עליהם מלך מלכי המלכים והוציאו כהרף עין, היו שוקעים בשער החמישים ואובדים לגמרי. היה צורך דחוף לחלצם מהמצב הנורא בו היו שרויים, ולשולפם בבת אחת לבל יטבעו בטיט היון.

ואילו לא הוציא הקדוש ברוך הוא את אבותינו ממצרים, עדיין אנחנו ובנינו ובני בנינו משועבדים היינו לפרעה במצרים. אם היינו ראויים, היה אפשר להוציאנו עם חמץ. אם היתה לנו התעוררות מלמטה והיינו זוכים, לא היה צורך בכל החיפזון הזה. אבל הקדוש ברוך הוא הוציא אותנו מטומאה ברגע האחרון, כדי שנתחיל מאפס, מלא כלום. מעבד נרצע לעבדי הזמן - להיות בשיא תפארה, עבד מלכו של עולם, כמשה רבינו, מבחר המין האנושי, שתוארו 'עבדי משה'.

הם היו חייבים את התרופה הזו של המצה, להתרחק מחימוץ כל שהוא של עיסתם, היינו גופם, ולעלות ולהתעלות מעצמם עד לחג השבועות שבו מקריבים קרבן תודה דוקא מחמץ, כי אז אין חשש ממנו, שאז יכול לגבוה לבו בדרכי ה'.

היצר הוא רע כשהוא בפני עצמו, כמו שאור, שאם נסתכל עליו בפני עצמו הוא דבר דוחה. מי יכול לאכול שמרים לבד?

כל תפקידו הוא לנפח ולתת יופי לעיסה ממה שאין בה. הוא מאחז את העינים, שכן אינו מוסיף בחומר, אלא מגדילו ומייפהו בשקר וכזב באחיזת עינים, כאילו הוא משהו. כל זה בעולם השקר, אולם בעולם שכולו טוב כבר אין מה לחשוש מפניו, שם הכל ברור וצח, ואין כל נזק מחמץ. אדרבה הוא משובח יותר.

ולכן הכוהנים השתוקקו להביא קרבן מחמץ כמו קרבן תודה, כי רצו להגיע למצב שבו הרע נכפה לטוב לגמרי ומשרתו ואינו אדון לעצמו, כמו הקליפה השומרת לפרי ומגינה עליו, שאז היא חיובית. אך כאשר שפחה תירש גבירתה והיא חושבת שהיא העיקר ולא הפרי, אז היא גרועה

¹⁵² גאון עוזינו הרי"ח טוב.

ביותר כי הרימה ראש, וזהו ענין עבודה זרה, שהגולם קם על יוצרו ואדם עובד את הקליפות ודוחה את הפרי.

לכן עלינו להתבונן בענוה של המצה, שהיא התמצית והעיסה כמו שהיא, בלי לתת אפשרות החמצה, כי כאמור, מצדנו היינו בשפל המדרגה, ובימי ספירת העומר, העבודה היא שלאחר החילוף משם נתחיל לעבוד מצידנו להיות ראויים לקבלת התורה ולאכל חמץ עד שהוא לא יפריע לנו ויהיה נאה ומשובח.

חמץ עם אותיות המילוי, חי"ת+מ"ם+צדי"ק = 702 בגימטריה שב"ת. עולם שכולו שבת ומנוחה לחיי העולמים.

כמו כן חמ"ץ ראשי תיבות - חסד משפט צדקה, ככתוב: ¹⁵³ 'פִּי אִם בָּזַאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁפֶל וְיָדַע אוֹתִי פִּי אֲנִי ה' עֲשֵׂה חֶסֶד מְשֻׁפָּט וְצַדִּיקָה בְּאֶרֶץ פִּי בְּאֵלֶּה תִּפְצְתִּי נְאֻם ה'.

ובזה יאירו לנו דברי רבי יוסף ג'יקטיליה ורבי משה די ליאון, ¹⁵⁴ שמעלת החמץ גדולה ממעלת המצה, כי המצה אינה אלא תרופה זמנית להנצל מחימוץ הגוף, אבל לאחר שהגוף נתקן, הוא צריך להגיע לפת חמץ כלחמי תורה ולהשתבח כיון.

שאר - מלשון הנשאר, לשום שארית בארץ, להגדיל הבצק.

מצה זו שאנו אוכלים על שום מה?

לשאל מה יותר חשוב מצה או חמץ? זה כמו לשאול מה יותר חשוב, אוכל או תרופות?

ברור שאדם בריא צורך אוכל ואינו זקוק לתרופות! המצה – 'נהמא דאסוותא', לחם רפואה, הינה מצרך יקר כתרופות. אנשים משלמים הון עתק כדי לזכות בכמה רקיקין דקים, ויש המהדרים לקחתם כמעט שרופים, למרות שהם עשויים מהדברים הפשוטים וזולים ביותר, קמח ומים בלבד.

אשריהם ישראל שמוזילים כסף מכיסם עבור זאת, מבלי להתווכח אפילו על המחיר!

הלחם לעומתו - מאכל בריאים. אם אדם אינו חולה ציליאק ואינו רגיש לגלוטן, והסוכר אינו גבוה במיוחד וכו', הרי אין יותר טוב ומשביע ומזין מלחם.

בעולם שכולו טוב מוחלט, אין חשש מחימוץ, כי כל ההשתוקקות היא רק לעשות רצון אבינו שבשמים. אבל כאן בעולם הזה שהרע והטוב משמשים בעירבוביא, החמץ, ואפילו עקבות חמץ במשהו, עלול להחמיץ את עיסת גופנו.

וכך היו ישראל ברגע יציאתם ממצרים, עומדים על סף תהום, שאחריתו מי ישורנו. אם היו מחמיצים את הרגע הגדול בחצות הליל, היו נופלים וחלילה לא יכולים להוסיף קום. הבורא ברחמיו המרובים ובחסדיו הפשוטים שלף אותנו משם ברגע האחרון לפני הקלקול הסופי, לפני שכבר לא תהיה תקומה לשונאיהם של ישראל.

הכנתם לקבלת התורה, להיות זכים מחומר העכור להגיע לדרגת נבואה, היתה הכנתם ממניעת כל מחמצת שהיא. בתוך תקופה קצרה של ארבעים ותשעה יום, הם חייבים לעלות ולטפס בגרם

¹⁵³ ירמיה ט, כג.

¹⁵⁴ בפירושה להגדה, מובאים בנספחים של ההגדה 'תורה שלמה'.

המעלות מבירא עמיקתא לאיגרא רמא, מעבד נרצע, לדרגת 'נפשי יצאו בדברו', נביא המקבל ושומע ישירות שתי דברות ראשונות מפי ה', 'אנכי' ולא יהיה לך' מפי הגבורה שמענום!

רבי יוסף ג'יקטיליה מבאר, שמה שאנחנו אומרים על המצה שהיא לחם עוני, אינו מצד שהמצה למטה במעלתה מהלחם, כי אדרבה חמץ הוא שנטה לצד החומציות וההפסד. וחמץ מלשון חמס כמו: 'מכף מעול וחומץ',¹⁵⁵ וכן 'אשרו חמוץ',¹⁵⁶ שפירושו, החזיקו את הדבר הנגזל בידי בעליו. אלא 'עניא' – מצד שהוא בפרוסה, אך המצה מצד עצמה רומזת לגאולה, כי השעבוד – בחמץ, והמצה – בגאולה, שאילו החמיצו, היו ראויים להשתעבד.

ולכן נתן טעם למצה, לא מצד שהיינו אוכלים אותה במצרים, כי לא אכלו שם אלא עוגות שהוציאו עמם היה 'עוגות מצות', והטעם 'כי לא חמץ', כי לא החמיצו לגמרי ועוד היה אפשר לתקנם ולהעלותם מהמ"ט שערי טומאה, שיש עוד שער אחד שלא נכנסו אליו, ששם כל באיה לא ישובון, ואמנם מה שכל הקרבנות בטלים וקרובן תודה אינו בטל שהוא מחמץ, ובבחינת: 'וחטאתי נגדי תמיד, כי פשעי אני אדע'. שלעתיד לבוא כאשר יסור לבב האבן משרנו, אם אין חטא אין קרבן. אך קרבן תודה הוא לזכור שבעבר הכעסנו ולהיות נכלמים על כך.

ביעור החמץ הוא רמז לביעור יצר הרע, ולכן יש לבערו כליל שלא ישאר אפילו במשהו.

החמץ רומז להיותינו מעורבים בחומר המעכב את השגת המושכלות. וכפי מיעוט ההשגה כך ריבוי הגלות וכבודותו. אבל המצה מלשון 'מצא חן במדבר'.¹⁵⁸ 'כי מוצאי מצא חיים',¹⁵⁹ כך שמידת הדין גמורה בחמץ ומידת רחמים גמורה במצה.

בשורש, כידוע, המר נמתק בשרשו. וכן לעתיד אין מה לפחד יותר מן הדין, אבל כאן יש לירא ולפחד מאד ממידת הדין, 'כי לא יצדק לפניך כל חי'.¹⁶⁰ לעתיד יתקיים 'ויסדתיך בספירים',¹⁶¹ החומר העכור ישוב להיות ספיר וזך, ואז נשמע ונקבל מפי הגבורה, ויהפוך אל העמים שפה ברורה,¹⁶² ויהיו רעבים ותאבים תמיד להשגתו העריבה.

וכן מבואר בספר 'תולעת יעקב':¹⁶³

"קבלת חכמי ישראל כי חג הפסח כנגד ימין עליון, שכולו חסד ורחמים, הזורח מן העדן העליון מקור הרחמים, לפיכך אין שם חמץ, לפי שהמדה גורמת, וכולו מצה, רמז לאור ראשון שנאמר עליו: 'יהי אור'.¹⁶⁴

ולפיכך אכילת מצה בלילה הראשונה חובה, ומשם ואילך פטור, ובלבד שלא יאכל חמץ. וחג שבועות כנגד יום שלישי, זמן קבלת התורה, האב השלישי, הרגל השלישי, מקום האחדות האמיתי ששם מתייחדים עליונים ותחתונים סוד:¹⁶⁵ 'עץ החיים בתוך הגן', 'הבריה התיכון בתוך הקרשים

¹⁵⁵ תהלים עא, ד.

¹⁵⁶ ישעיה א, יז.

¹⁵⁷ תהלים נא, ה: "פִּי פֶשְׁעֵי אָנִי אֲדַע וְחַטָּאתִי נִגְדִי תָמִיד".

¹⁵⁸ ירמיה לא, א.

¹⁵⁹ משלי ח, לה.

¹⁶⁰ תהלים קמג, ב.

¹⁶¹ ישעיה נד, יא.

¹⁶² על פי צפניה ג, ט.

¹⁶³ לרבי מאיר גבאי, סתרי חג השבועות.

¹⁶⁴ בראשית א, ג.

¹⁶⁵ בראשית ב, ט

מבריה מן הקצה אל הקצה.¹⁶⁶ ולפיכך חג שבועות אינו אלא יום אחד שהמדה גורמת, ומשם זורחת תורה אחת לעם אחד. ואם שלמה העטירה אותו ביום זה עטרת תפארת, וישראל נעשו בה בני חורין כי ממקום החירות נתנה, ותורי זהב איש באחיהו ידובקו. והמלכים אשר מלכו בארץ אדום עברו יחדו המה ראו כן תמהו. ולפיכך החמץ קרב ביום זה על המזבח ואין לו יכולת, וישראל דבקים בה' אלהיהם ושטר שחרור בידם ממלאך המות ומשעבוד מלכיות.

ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה,¹⁶⁷ מה טעם שעצרת יום אחד? מפני שבו נתנה תורה לישראל, וכשנבראת התורה ראשית, היה הקדוש ברוך הוא שליט בעולם עמה יחידי, שכתוב:¹⁶⁸ 'ראשית חכמה יראת ה'', אמר הואיל וכן קדושתך תהיה לבדך.

והנה הדברים מורים למשכילי ישראל דברים מופלאים בסוד השביעיות, ולפיכך נקרא 'חג שבועות', ונתנית התורה לנו על חדוש העולם ובטול יצר הרע, והדברים עתיקים ולא אוכל לפרשם.

ובמדרשו של רשב"י אמרו,¹⁶⁹ כי מן הראוי היה ביום זה שנתנה תורה סוד הלחם העליון, לבער החמץ ושלא יאכל כלל, כי בפסח מפני כבוד המצה אנו מבערין החמץ, מפני כבוד הלחם העליון לא כל שכן? ולא די זה אלא שקרב ביום זה על גבי המזבח?

והשיבו, כי בפסח דין הוא לבער החמץ סוד סיבה חיצונה מן העולם ושלא יאכל כלל, כי כשיצאו ישראל ממצרים עדיין לא נכנסו בסוד האמונה, ולפיכך הוצרכו לבער החמץ ולהרחיק מהם רשות אחר, ולאכול מצה לבא תחת הרשות הקדושה להרגילם באמונה העליונה, אבל ביום זה שקבלו התורה ועל ידה נתקשרו קשר חזק באמונה, אין לחוש על אכילת חמץ כי לא יזיקם כלל, שהרי קרב על גבי המזבח להראות כליון חרוץ בכחו, ושאיין לו יכולת על ישראל כי כבר נעשו בני חורין ממנו בקבלת התורה, ועל ידה הם דבקים בה' אלהיהם כי היא החוט המחובר ביניהם.

אמרו במסכת ראש השנה,¹⁷⁰ מפני מה אמרה תורה הביאו שתי הלחם בעצרת?

מפני שבעצרת זמן פירות האילן, אמר הקדוש ברוך הוא, הביאו לפני שתי הלחם בעצרת, כדי שיתברכו לכם פירות האילן.

האילן - הוא אילנו של הקדוש ברוך הוא המוגבל בשנים עשר גבולי אלכסון, ופירותיו הם הנשמות שפורחות ממנו, כענין שכתוב:¹⁷¹ 'אני כברוש רענן ממני פריך נמצא'.¹⁷²

¹⁶⁶ שמות כו, כח.

¹⁶⁷ ספר הבהיר אות קה.

¹⁶⁸ תהלים קיא, י.

¹⁶⁹ זוהר חלק ב קפג, א.

¹⁷⁰ טז, א.

¹⁷¹ הושע יד, ט.

¹⁷² ובהמשך כותב: ובמדרשו של רבי נחוניא בן הקנה (ספר הבהיר), 'אני ה' עושה כל' (ישעיה מה, ז), אני הוא כשנטעתי אילן זה והשתעשע בו כל העולם, ורקעתי בו הכל, וקראתי שמו כל, שהכל תלוי בו והכל יוצא ממנו והכל צריכים לו, ובו צופין ולו מחכין ומשם פורחים נשמות בשמחה. לבדי הייתי כשעשיתי אותו ולא יגדל עליו מלאך לומר אני קדמתי לך. גם בעת שרקעתי ארצי שבו נטעתי ושרשתי אילן זה ושמחתים ביחד ושמחתי בהם, מי אתי שגליתי לו סוד זה.

אמר רבי רחומאי, מדברך נלמד שצורך העולם הזה ברא הקדוש ברוך הוא קודם לשמים, אמר לו הן, משל למה הדבר דומה למלך שבקש ליטע אילן בגן, השגיח בכל הגן לדעת אם יש לו מעין מים המעמיד אותו ולא מצא, אמר אחר מים ואוציא מעין כדי שיוכל להתקיים האילן, חפר והוציא מעין נובע מים ואחר כך נטע אילן ועמד ועשה פרי והצליח בשרשיו שהשקוהו תמיד ששאבו מן המעין.

וכן מבואר ב'ליקוטי תורה' שמות, שכל תחילת פרשת שמות רומזת אל לידת האדם וחייו מהיותו עובר בין המיצרים עד שגדל:

'ואלה שמות בני ישראל' – הם כחות הנשמה. כי כמו שיש בגוף רמ"ח אברים ושס"ה גידים, כן יש בנשמה עצמה, והם כחות הנשמה הבאים מצרימה. 'את יעקב' – שבאים בתוך הולד בעוד העובר בבטן אמו, עם יעקב שהוא היצר הטוב. ואמר 'הבאים' ולא אמר שכבר באו, לפי שהוא יתברך יוצר רוח האדם בקרבו כמבואר בזוהר, כי כל עוד שאדם הולך וגדל, כן הנשמה הולכת ונכנסת בקרבו, וכן מבואר שם 'אין קדוש כה', כי אף שישאל קדושים אינם קדושים מעצמם, אלא הוא יתברך מקדש אותם. וזה סוד 'כי אין בלתך' – אין קדושתו מאחרים, אלא הוא יתברך מעצמו הוא קדוש, וקדושת ישראל אינם זולתך וזהו 'כי אין בלתך'. 'ואין צור כאלהינו' – אין צייר כאלהינו, כי הצר צורה על הנייר אינו יודע לצייר בו אברים פנימים, כרסו בני מעיים לב וכבד ומרה, והוא יתברך לא לבד זה, אלא צר צורה אחרת בתוך הבטן העובר במעי אמו, ובתוך העובר איבריה פנימים ורוח גם כן.

וזהו סוד: 'וַיֵּצֵר רוּחַ אֱדָם בְּקֶרְפוֹ'¹⁷³, באופן שכל עוד שהעובר הולך וגדל, כך הנשמה נכנסת. ולזה אמר 'הבאים מצרימה', כי כחות הנשמה באים מעט מעט, ואחר כך בעת הלידה שכבר נעשה איש אז 'איש וביתו באו', שהוא הגוף שהוא בית לנשמה אז באו בהחלט כל כחות הגוף.

'ויקם מלך חדש' – יצר הרע שהוא מלך זקן וכסיל. 'על מצרים' – בהיותו תוך הבטן. 'אשר לא ידע את יוסף' – זה הקדוש ברוך הוא. 'ויאמר אל עמו' – כחות הטומאה. 'הנה עם בני ישראל' – כחות הנפש, 'רב ועצום ממנו'.

והנה חג השבועות זמן מתן תורה הנמשלה למים עת התיחדות האילן בגן, הנהר יוצא מהמעין ומשקה נטיעות הגן והאילן מתברך מהמעין הנובע מים חיים, ועמד ועשה פרי, סוד הנשמות, וכל זה בזכות שתי הלחם שבאים חמץ ומצה, כנגד תורה שבכתב ותורה שבעל פה שקבלו ישראל ביום זה, וכנגד רחמים ודין שנכללין ביום זה כאחד ושלוש בכל.

וכמו שבראש השנה רצה הקדוש ברוך הוא להשגיח ולדרוש מעשה בני האדם, כי הוא יום הבריאה הראשונה וחדוש העולם, ותקנו לומר 'זה היום תחלת מעשיך' כדברי רבי אליעזר, שאמר בתשרי נברא העולם (ראש השנה כז, א), כן רצה ביום מתן תורה שהוא מורה על חדוש העולם להשגיח ולדרוש על מעשה העולם ולדונו על פירות האילן, כמובא שם, בארבעה פרקים העולם נדון וכו', בעצרת על פירות האילן.

כי הפירות ההם הם הנשמות הפורחות מאילנו של הקדוש ברוך הוא, והעולם נידון ביום זה על התורה שנתנה בו שבטלו עצמם ממנה, והוא אמרם על פירות האילן שלא השלימום בתורה ובמצות כראוי.

ועוד ירמוז היום הקדוש הזה אל העולם שאחר התחייה, שאז יתענגו בני העולם ההוא בגוף ובנפש יחד מן הסעודה השכליית המעותדת להם, כמו שהיה מתענג אדם הראשון בגוף ובנפש קודם שחטא, כי אז יחזור העולם לשלימותו הראשון, ולדוגמא זו בא הקרבן ביום זה חמץ ומצה, חמץ – כנגד הגוף ומצה – כנגד הנפש, והחמץ והמצה קרבים יחד על גבי המזבח, גם הנפש והגוף יתענגו יחד בעדן העולם ההוא שהוא זיו השכינה, כמו שמצינו למשה ואלהיו.

ועוד ירמוז לנו היום הזה שקרב בו הקרבן הזה שיש בו חמץ כדין תורה אל ימות המשיח, שאמרו במדרש תהלים (שוחר טוב מזמור נו. ויקרא רבה ט, ז) 'מזמור לתודה', רבי יוחנן בשם ר' מנחם דמן גליא, כל התפלות בטלות לעתיד לבא, וההודאה אינה בטלה, כל הקרבנות בטלים לעתיד לבא, וקרבת תודה אינו בטל.

כי החטא גורם הרחקת הארץ, ולפיכך הוצרכו הקרבנות לבסס העולם ולפתוח המקור להשפיע השפע לקרב המדות ולהרחיק כל דבר רע, ולעתיד לבא זמן ביטול יצר הרע, ויתמו חטאים מן הארץ, לא יצטרך לקרבן כי תתעלה מדת דינו ברחמים, ו'ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד', אבל קרבן תודה אינו בטל, כי אינו בא על שום ענין ולא לרצון, אלא דוגמא למדת הדין ורחמים, אבל יהיה שלם בכל כי 'לא יהיה כנעני בבית ה' צבאות עוֹד' (זכריה יד, כא), 'והיתה לה' המלוכה' (סוף עובדיה), 'והיה ה' למלך על כל הארץ' (זכריה שם ט).

והמעמיקים בחכמה אמרו, כי לפיכך קרבן תודה אינו בטל, מפני שהוא לצורך הודאות הנשמות כשיצאו כל אחת מגלותה הידועה ויתעלו בתפארת מקום היחוד ומקום ההודאה, כענין ארבעה שצריכין להודות כבואם אל ביתם בשלום ולומר 'יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם' (ברכות נד, ב), שבאו בשלום אל עולם הנשמות האילן שפורחין משם, ומשם תשובתם הרמתה.

¹⁷³ זכריה יב, א.

מה עושה? 'ויבן ערי מסכנות לפרעה' - יצר הרע, פרעה - אותיות הערף, ערי מסכנות - הגוף, כדי להתחזק בו היצר הרע. 'את פיתום' - הפה כי שם כל התאוות להתחזק בו היצר הרע לאכול ולשתות. וזהו 'פיתום' - פ"י תהו"ם, כי אומר הב הב לאכול ולשתות והתהום בולע לעולם, 'ואת רעמסס' - שהוא המסס לעכל המאכל והוא מס"ס ר"ע.

'וכאשר יענו אותו' - כחות הטומאה והיצר הרע אל כחות הנשמה, 'כן ירבה וכן יפרוץ', כי כל עוד שהגוף מתגדל כן נכנסת בו הנשמה יותר, ויציאת מצרים היתה דוגמת הלידה, וגם 'מכות יש בהם דוגמא לזה, המכה הראשונה היתה דם - אין פתיחת הקבר בלא דם תחילה, שאם לא כן היה נחנק העובר ונטבע בדם שהוא כחות הטומאה, אחר כך צפרדע - הע' קלין של היולדות, שכנגדם יש ע' תיבות במזמור: 'יענך ה' ביום צרה' ולכן הוא ציפור, שהם קולות ופיטפוטי עופות בעת הלידה.

ומכת חשך - כי בג' חדשים הראשונים דר העובר במדור התחתון, ובאמצעים באמצעי, ובאחרונים בעליון, ובשעת הלידה מתגלגל ויורד למטה ויושב בחשך בצער גדול.

ומכת בכורות - הוא הכנעות כוחות הטומאה שהיו לו בפנים, שאם לא כן היו הורגים אותו, ואף על פי שהם היו מגודלים עמו, כן דרכם יורד ומסית עולה ומקטרג. אחר זה בעת הלידה 'ויצא הראשון אדמוני' - היצר הרע, כי אף שנהרגו כל שאר כחות הטומאה עדיין נשאר יצר הרע, וכמו שהיה במכת בכורות שנהרגו כל הבכורות ופרעה שהוא גדול שבכולם שכנגד היצר הרע נשאר חי, כן היצר הרע נשאר בו, כי זו היא כל כוונתו יתברך שיהיה בו היצר הרע ולפתח חטאת רובץ, ולכן אמר 'ויצא הראשון אדמוני', כי הראשון הוא היצר הרע שנכנס באדם משעת צאתו מרחם אמו, כי היצר טוב אינו נכנס בו עד שיהיה בן י"ג שנה ויום אחד 'והוא אדמוני' - שופך דמים, וכן היתה הלידה בחודש ניסן, שאז מאדים שולט בו' כוכבי לכת.

וידוע כי הי"ב מזלות מתחלקים לד' יסודות, כל שלושה מהם נגד יסוד אחד, ומזל טלה הוא מיסוד האש, ועקרב מיסוד המים שאין העקרב הורג את האדם אלא מרוב קרירות שבו. וכל אחד מז' כוכבי לכת, יש לו ב' מזלות, אלא חמה ולבנה שאין להם אלא אחד, ובמאדים שולטים ב' מזלות טלה ועקרב, וכן היו שוחטין טלה בי"ד בהיות המזל בתוקפו.

והנה אלו הב' מזלות כנגדם יש ב' גיהנם, של אש - כנגד טלה, והוא נגד העובר על המצות לא תעשה שהוא מתחמם לעבור עבירה, ויש גיהנם של שלג - הוא עקרב, נגד המתקרב ועובר על מצוות עשה, שהוא מעצלות יושב בשב ואל תעשה. ואמרו רז"ל, כי רשעים אף בפתחה של גיהנם אינם חוזרים, שהם גוזלים השלג כשהם בגיהנם של שלג כדי להתקרב בו כשיניחו אותו בגיהנם של אש, וכמו שאמר הכתוב: ¹⁷⁴ 'ציה גם חם יגזלו מימי שלג שאול חטאו'.

ולהבין איך אפשר לגזול שם, אלא בהיות כי הזדונות נעשו לו כזכיות והם בעודם תוך הגיהנם של שלג שבים בתשובה בהכרח, וחושבים תשובתם שמא יועיל אותם להצילם מגיהנם של אש, וזה הגזל שעושים ואינם ידועים כי אין התשובה מועילה אלא בעולם הזה, ולכן היצר הרע נקרא 'אדמוני', 'ויקראו שמו עשו' - שהוא יצר הרע, כי כל 'עשו' ו'יעקב' הנזכרים למעלה בפרשת עשו הוא יצר הרע, ויעקב הוא יצר טוב, ולזה אמר 'ויקראו שמו עשו' - כי אביו ואמו מכירים שיש בו יצר הרע, ואחר כך מופלג אחר י"ג שנה ויום אחד, 'יצא אחיו', וזה אינו ניכר לכל כשנכנס אלא הוא יתברך היודע, ולכן אמר 'ויקרא שמו יעקב' - כי הוא היודע, קרא שמו יעקב.

¹⁷⁴ איוב כד, יט.

'ויגדלו הנערים' - כי אחר שנגדלו נעשו שנים כי עד עתה לא היה אלא אחד. 'ויהי עשו' שהוא היצר הרע 'איש שדה' אוהב עניני עולם הזה, כי שדה הנזכר כאן הוא העולם הזה 'ויעקב איש תם יושב אהלים עוסק בתורה'. 'ויזד יעקב נזיד' - שהם המחשבות שחושב לעולם האיך יעבוד אל אלהיו, ומלת 'נזיד' הוא לשון מחשבה, מלשון 'אשר זדו עליהם' כתרגומו, זה לעולם חושב מחשבות ומסגף את עצמו כדי להשיג חיי עולם הבא, ובין כה ובין כה יצר הרע נכנע כיון שרואה האדם חוזר אחר עולם הבא.

וזהו שכתוב 'ויבא עשו' זה יצר הרע, 'מן השדה' שהם תענוגי עולם הזה, 'והוא עיף' - ממחשבתו של יצר טוב, 'ויאמר עשו' היצר הרע אל יעקב, יצר טוב, 'הלעיטני נא', כי כמה ימים שסגפת אותי במחשבות הטובות ובתענית, ולכן הלעיטני אתה דרך הלעטה מה שלא אכלתי כל אלו הימים 'כי עיף אנכי'.

'ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי', מפני שביום ראשון שנכנס היצר הטוב בגופו של אדם כשהוא בן י"ג שנה ויום אחד, אזי הוא מולך באותו היום בהכרח, ויצר הרע נכנע מפניו, ולכן אור ל"ד בודקין את החמץ לאור הנר, כי ביום א' של שנת י"ד הוא נכנס בזכות התורה שלמד בקטנות הנקרא אור כענין 'תורה אור', ובזכות המצות שנתחנך בהם דרך חינוך שנקרא נר, כענין 'נר מצוה', בזכות שניהם בודקין את החמץ שהוא היצר הרע ודוחין אותו ומכניעין אותו ונכנס בו נשמה ויצר טוב.

והנה יש באדם 'שאור' - שהוא בא מכח טיפת האב, כענין 'הן בעוון חוללתי', כלום נתכוין ישי אבי אלא להנאתו (כמו שכתוב במדרש), 'וחמץ' - בא מכח טיפת האם, לכן נקראת 'מחמצת' לשון נקבה, ודוחים כל זה לחוץ ואוכלין מצה שהוא נגד יצר טוב.

וצריך לאכול המצה ולדחות החמץ ז' ימים, שהם נגד ז' שנים שנשאר לו להיות בן ז' שנה שאז נידון בב"ד של מעלה, כי באלו ז' שנים צריך האדם להשמר מאד מיצר הרע יען שהוא מורגל עמו עד שהיה בן י"ג שנה ויום אחד, והוא כמו החולה שמתרפא מחליו שצריך בימים הראשונים לאכול מאכלים דקים וקלים שלא יזיקו לו, ולכן נצטוינו לאכול מצה בז' ימי הפסח. וכמו שהשיב רבי שמעון לרבי אלעזר בנו ששאלו, כי אחר שחמץ יצר הרע ומצה יצר טוב למה לא נצטוינו שלא לאכול חמץ כל השנה? והשיב לו כי הימים הללו להיותם חולים שיצאו ממצרים הוצרכו לאכול מצה, ואחר כך בהיותם בריאים וטובים לא יזיק להם אף אם יאכלו חמץ.

וכן צריך לבחור להשמר מאד מיצר הרע עד שיהא בן ז' שנה... עיין שם שביאר ההמשך בדרך נפלאה ביותר.

ברוך המקום ברוך הוא ברוך שנתן תורה

מה שייכות יש כאן לנתינת התורה?

אותיות התורה היו גם כן בגלות מצרים, ועל ידי כור הברזל יצאו האותיות מן הגלות ובא הזמן לנתינת התורה, וזהו שאמר ה' יתברך למשה 'וזה לך האות... בהוציאך... תעבדון...'¹⁷⁵ 'וזה לך האות' - אותיות התורה, ואותיות התורה המה ז"ך, וכל אות כלול מכולם, ז"ך פעמים ז"ך בגימטריא פס"ח מצ"ח מרו"ר, על כן מחויבים לומר בפה הג' דברים כמו שאמר רבן גמליאל, כל

¹⁷⁵ שמות ג, יב.

שלא אמר ג' דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו, להורות על הטובה הגדולה אמירה בפה אותיות התורה שנתחייבנו לדבר בס. ¹⁷⁶

הלילה שהוא יום

הגר"א מבאר את שאלת מה נשתנה, שמוסבת על מצוות הפסח הנעשות בלילה דוקא ולא ביום. וידוע שהיום נקרא זכר והלילה נקבה, ¹⁷⁷ וכדרך כלל הרי חובת המצוות ביום, כמו שופר וארבעת המינים.

והתשובה שכאן קרא הכתוב ללילה הזה 'היום ההוא', כמו שכתוב בבן שאינו יודע לשאול 'והגדת לבנך ביום ההוא', ¹⁷⁸ ודרשו, ¹⁷⁹ יכול מבעוד יום, תלמוד לומר 'בעבור זה' לא אמרתי אלא בשעה שמצה ומרור מונחין לפניך, וזהו בלילה, כמו שנאמר: ¹⁸⁰ 'בערב תאכלו מצות', הרי שקרא הכתוב ללילה יום.

וביאר השל"ה, שזהו טעם סיפור יציאת מצרים בלילה, כדרך בריאתו של עולם, שכתוב בו: ¹⁸¹ 'ויהי ערב ויהי בקר'. ויציאת מצרים חזרה על מעשה בראשית בדרך מתוקנת. וכדרך שבמעשה בראשית שימש אור הגנוז כל ששת ימי בראשית, ¹⁸² כך ביציאת מצרים נתקיים 'לעת ערב יהיה אור', ¹⁸³ ו'לילה כיום יאיר כחשיכה כאורה', ¹⁸⁴ וזהו התירוץ לכך, שהלילה הזה בבחינת יום שתכלית יציאת מצרים הוא גילוי הארתה של התורה תוך בריאה של מטה. ובמדרש, ¹⁸⁵ אמר יצחק לעשו בערב פסח, "בני, הלילה הזה העליונים אומרים שירה, הלילה הזה אוצרות טללים נפתחים".

האור הגנוז שנתגלה בליל היציאה, נגנז ברזי התורה, ¹⁸⁶ והמצה היא לחם שעונין עליו דברים הרבה, כך שהסיפור מגלה תוך המצה התייחסות המצוה לתורה. במצה יש מצווה, כי הו' של תיבת מצווה היא אור התורה שגנוז בה. ¹⁸⁷

¹⁷⁶ בני יששכר מאמר ה' סיפור יצי"מ בחג הפסח אות יג.

¹⁷⁷ אמנם לילה הוא לשון זכר, אך מידתו בנקבה, וכן אומרים ברבים לילות. עיין ערכי הכינויים משם השל"ה. מלבד זאת יש גם חילוק בין ליל ללילה, ואין כאן המקום להאריך בזה.

¹⁷⁸ שמות יג, ח.

¹⁷⁹ מכילתא בא פרשה יז.

¹⁸⁰ שמות יב, יח.

¹⁸¹ בראשית א, ה.

¹⁸² בראשית רבה יא, ב.

¹⁸³ זכריה יז, ז.

¹⁸⁴ תהלים קלט, יב.

¹⁸⁵ פרקי דרבי אליעזר פרק לב.

¹⁸⁶ זוהר חדש רות קג, ב מהרמ"ז בכתב יד. ובשמות רבה לה, א וביקרא רבה יא, ז מבואר שגנוז בגן עדן. ובענין גניזת האור ראה לשם הדע"ה חלק ב דרוש ד ענף טו סימן ג.

¹⁸⁷ כתב האריז"ל, 'לחם עני' בגימטריה ר"ח, גימטריה יצח"ק, שתכלית האדם להגיע לדרגתו, והוא בגימטריה ד' פעמים ב"ן.

מארבעת הבנים יש ג' שואלים: מה העדות, מה עבודה ומה זאת. וג' פעמים 'מה' = 135 בגימטריה מצ"ה. ע"ב וס"ג – הם כנגד יוד והא (פרצוף אבא ואמא), ומ"ה וב"ן כנגד ו' וה'. בע"ב וס"ג אין לנו השגה ותפיסה, כי הם למעלה מהשגתינו, אך מ"ה הוא הקו המבריח מן הקצה לקצה, וב"ן הוא מדת המקבל, והם כנגד מידות שעל ידם מתחברים תחתונים לעליונים.

מידת הב"ן שואלת ומבקשת שפע למלאת חסרונה מאור התורה, וכאן הבן שואל, בסוד דלות. ושאלת חכם חצי תשובה, ומ"ה היא התשובה, כדרך 'מה אהבתי תורתך' או 'מה רבו מעשיך' שהם אינם לשון שאלה, שעל ידי השם מ"ה מתמלא השם בן בשפע. " – חכמה, וה' – בינה השורש לעוה"ז ו' הוא הדעת המחברת עליונים ותחתונים, וה' בתראה פרצוף נו', דהיינו האפשרות לקבל השפע ממרום.

מכיון שממלכות אפשר להגיע למצוה בתחילה היא מצה והיא בגימטריה ע"ב וס"ג ביחד שחו"ב מצורפים יחד, ועל ידי ו' הדעת מתגלה שלימותה שנעשית למצוה. כך שבמצה טמונות התשובות לשלשת השאלות של "מה".

מצות אכילת מצה

הרבה טעמים נאמרו בענין מצות אכילת מצה. אפשר לבאר עוד על פי המדרש:¹⁸⁸

בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה:¹⁸⁹ 'ועתה לכה ואשלחך אל פרעה', אמר לו: רבוננו של עולם, כל הדברים האלו יכולים להעשות? מה אני יכול לעמוד בכל האוכלוסין הללו? היכן אני משכינם בקיץ מפני החמה ובחורף מפני הצינה? מנין לי לספק במאכל ובמשתה? כמה חיות יש בהם, כמה מעוברות, כמה תינוקות, כמה מיני מזונות התקנת לחיות שבהן, כמה מיני ריכוזין (מזונות רכים וקלים) התקנת למעוברות, כמה קליות ואגוזים התקנת לתינוקות?

'איכה תרעה' – בימות החמה, 'איכה תרביץ בצהרים' – בימות הגשמים?

אמר לו הקדוש ברוך הוא: מחררה שנטלו ישראל בידם ממצרים ומספיק להם שלושים יום אתה יודע איך אני עתיד להנהיגם.

וה'מתנות כהונה' דייק מתיבת 'מחררה', שמשמע אחת ולא הרבה, שנטלו ישראל בידם ממצרים, אכלו ממנה ל"א ימים.¹⁹⁰

מה אני עושה להם בסוף בעקב, זהו שכתוב:¹⁹¹ 'יהי פסת בר בארץ'. ופירש שאותם ל"א יום הם מט"ז בניסן עד ט"ו באייר, ו'כימי צאתך מארץ מצרים אראנו נפלאות', שלעתיד לבוא עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת.¹⁹² ואמרו ב'סדר עולם',¹⁹³ שהיו טועמין בחררה זו טעם מן. שזוהו תדע איך אכלו כולם בהנהגה ניסית שלא כדרך הטבע, כפי שהספיקה להם המצה לשלושים יום.

ואפשר שכיון שהמצה היתה סימן לבאות, וראש וראשונה להנהגת ישראל במדבר באופן המיוחד, על כן נצטוינו לאכלה כדי שנשבוע, 'כי לא על הלחם לבדו יחיה האדם',¹⁹⁴ ונזכור ונשים לנגד עינינו כל הנהגה המיוחדת שהייתה להם במדבר.

עוד אפשר לומר כיון שלעתיד לבא תהיה שוב הנהגה מיוחדת זו, עלינו לזכור ולצפות בפסח לימים הבאים וממששים, בהם עתידה ארץ ישראל להוציא גלוסקאות, ולא יהיה עול הפרנסה, אלא הקדוש ברוך הוא יכלכלנו באופן ניסי כפי שהיה במדבר, ולזה צריכים לצפות ולייחל, וזה מה שבאה המצה להזכיר.

ויש כאן רמז שפונים לבן שאינו יודע לשאול בלשון את, כדרך שמדברים אל אבא, כי בן זה צריך לידה מחדש מן המקור, מחיבור או"א להתייחס אל מקור השפע ולהיות כעני העומד ברשות עצמו ומוכן לקבל. עור כ' הארז"ל "הלילה הזה" בגימטריה מ"ה וב"ן 97 וממילא כשעונים ואומרים: הלילה הזה – מצה יש כאן כל הגילויים: "הלילה הזה" – מ"ה וב"ן, ו"מצה" ע"ב וס"ג.

השל"ה כותב כי ארבעת המילויים האלו יחד הם בגימטריה "יהי אור". וכן בגימטריה בטיהרו, רל"ב. כך שזוהי התשובה האמיתית שהלילה הזה הוא יום והוא השלימות, צירוף כל השמות והשפעת המשפיע לנשפע, וכך יציאת מצרים הביאה ל'יהי אור' אור התורה ביחודא שלים, כמו שבמעשה בראשית הושרש בעולם מציאות האור הגנוז במאמר 'יהי אור' ויצאנו מאלפיים תוהו ואלפיים תורה.¹⁸⁸ שמות רבה ושיר השירים רבה א, ז על הפסוק 'הגידה לי' וכו'.

¹⁸⁹ שמות ג, י.

¹⁹⁰ ובמכילתא פרשת ויסע פרשה א: רבי שילא אומר נתפרנסו ממנה שבעים ואחד סעודות. ויש גירסא ס"א סעודות, ועיין במאיר שלום שם. ובסדר עולם רבה אכלו שלושים יום.

¹⁹¹ תהלים עב, טז.

¹⁹² שבת ל, ב.

¹⁹³ סוף פרק י.

¹⁹⁴ דברים ח, ג.

תיאור ה'חזון איש' לשר רוסי את יציאת מצרים

בזמן משפט מגדל בייליס בשנת תרע"ד אשר הואשם בעלילת דם, פנה ה'חזון איש' בפרקי הסברה משכנעים לאחד מן היושבים ראשונה במלכות רוסיה שהייתה לו השפעה על מהלך העניינים ובמסה מרובה בת עשרות פרקים תיאר בשפתו הציורית את השתלשלות הדורות מיום הבריאה עד מתן תורה, והעמיק לבאר את הצו האלוקי של 'לא תרצח'.

ונשתתירו ממה שכתב כמה פרקים ראשונים,¹⁹⁵ ומעניין לקרוא את תיאורו ומבטו על תהליך יציאת ישראל ממצרים וכפי שמתארה לגוי הרוסי.

וכה דברו שם: "בשנת שני אלפים ארבע מאות ארבעים ושמונה, עם יצא מארץ מצרים מבית עבדותם, אשר עבדו שם ארבע מאות שנה בחמר ובלבנים ובכל עבודה בשדה, אשר נקרא שמו ישראל.

סיבת יציאתם היא מפליאות הקורות בספרי דברי הימים, כי נסיבות חרות עם הידועות ומוכנות לנו ארבע הנה: כי ינדב לב המלך להתשיר להם החרות ולהעמידם ברשות עצמם, או כי תקרינה מלחמה בין ממשלת המעבידים לבין אויביה וינצחוה וישחררו עם מרמס רגליו, ויכוננום לעם ויתנום חופש עולמים, או כי יסתבכו העניינים בקרב הארץ פנימה ויסכסכו מצרים במצרים, ובאפס שלום בין האדונים, יציאת עבדים מתחת עולם לא יכבד, ועוד רביעית כי עם הנרדה, יעבוד בחשאי ויאסוף חיל, ורבה נשקו ויכביר זינו, עד כי ימצא יום לחגור חרבו על ירכו להקהל ולעמוד על נפשו, עד כי יכוף עם חרמו, ליתן לו חפשו, או להקל עולו.

ארבעה האל לא קרו בס. פרעה מלך מצרים מלך קשה היה. העריצות ונעות המרדות הנה עליזי גאותו. יציאת עם ישראל מתחת ידו, היתה מחרדת כל לבבו, בבא רק תמונת מחזה זאת בין מחזות ההרהורים, ומראה החלומות. גם מצרים שלום לה מסביב, וחתתה על כל העמים, ושלוה שלימה בכל ארצה אין פרץ ברחובותיה ואין צוחה בחוצותיה, וישראל לא נשא חרב ולא הדריך קשת.

אך המאורעות הרבות והרעות, והמון התלאות, אשר מצאתם בשנה ההיא, על ידי האיש משה גדול מאד בישראל, אכפו עליהם לשלחם ולגרשם מארצם, ופליאת עניניהם הכריחום להאמין כי כל זאת הגיעום בשביל ישראל. למותר להזכיר פה את עניינים לפורטם למספרם לגודל פרסומם – אשר עד היום לא עמדו חכמי דור דור על סודם, ולהוציאם מתלאות לגלויות, ורבים המתעקשים פתרו עניניהם – למען לא יצטרכו להכניע גאותם ולהודות על קוצר דעתם ומיעוט השגתם – בדברים בודים ומשנה הבלים, אך לא הועילו בדבריהם, והחידה טרם נפתרה.

בנוהג שבעולם, עם הנולד, יתור לו ארץ ונחלה, להתנחל עליה ולכונן שם כסאו, מראש, ולמקום מקלטו ישים מגמתו למשוך נירו, אם באדמת גלותו יכונן חבל מקלטו, אשר חלק למו עם משחררו, או בארץ אחרת אשר קנה לו למקנה ויכן שם מושב עיר שדה וכרם, באנשים גבורי עמו אשר שלח לפניו שמה לבנות ארצו, ואך אז יקרב לעבודתו, לקחת חפשו ולשבור עול מדריכו. ישראל יצא ממצרים אל ארץ ציה ושממה, ויהי שם ארבעים שנה. ויכולת החיים בתנאיהם, הוא מצפוני הבריאה ומסודותיה למרות כל הביאורים שאמרו בזה, וכולם לא יניחו דעתנו ואולי גם דעת מהגיהם.

כי עמים גדולים יצערו, ועצומים תמס יהלכו, וחדשים מקומם נחלו, ולא עזים הפליאו אומץ, זאת חליפות חלד. אך לכל זמן וקצב. אספת השמש תשמור גם צבאה, לאט לאט תאסוף נגהה. כן

¹⁹⁵ קובץ אגרות חלק ג אגרת קעג, והדברים מובאים בספר פאר הדור א עמוד רטו אות י.

תלאט להזריח אורה, כי כגבור כחלש, לא יכילו את הפתאומיות והמהירות. עם עצום כי מלאו צבאו ישוב להתמוטט, הלא צבא לשנות מטותו עד כי יגיע לארץ מנלו,¹⁹⁶ או עם כי יפרח ויצץ ציץ, אך בעת יגמול פרו, וליום הכסה יגדל, כי ילחום מלחמותיו ועמל לאומים יקח, וברב חיל ומלא חפנים עמל ותלאה, ירעש שערי אויביו, לעשות לו שם בגבורים. ישראל יצא ממצרים, וביומו אשר נהיה לעם, כל העצומים ירגזון, חיל אחז יושבי פלשת, נבהלו אלופי אדום, מואב יאחזמו רעד, יושבי כנען נמוגו, הנה עם יצא ממצרים וכסה את עין הארץ, יאמרו. ומה כוחם ומה גבורתם, בלי חרב וחנית ולא ידע מדרך קשת, אך מחכמת משה פחדו, כי לא יעמדו לפניו, ומה היתה חכמתו שיראו מלפניו, זאת עוד טרם נתגלה, והוא מפליאת הקורות.”

אחר כך ממשיך ה'חזון איש' לתאר שם בלשונו הציורית את מתן תורה ואיך שכל העמים מתרגשים ממנה לטוב ולמוטב, ושואל על שריפת ספרי התלמוד למה זה ידלקן אחריה... ומשם מגיע לגדולתה של התורה מהיותה חכמה אלוהית שניתנה לישראל, מה עצמו פקודיה ומצוותיה ומוסרה הכביר... וחבל על דאבדין שאין את המשך דבריו איך שמגיע להסביר שלא יתכן שיעברו על הציוריו של 'לא תרצח' ומפריך מכל וכל את עלילת הדם.¹⁹⁷

יורד מצרימה' – אנוס על פי הדיבור

היכן מצאנו בכתוב שנצטווה ללכת למצרים? הרי נאמר לו רק 'אל תירא מרדה מצרימה',¹⁹⁸ אבל לא היה שם ציווי בפירוש שיצדק לאמר שהיה אנוס בשביל זה? אדרבה, הנסיעה לבאר שבע קודם המראה היתה. ובמדרש,¹⁹⁹ שהלך שם לקצוץ ארזים שנטע אברהם אבינו בבאר שבע והביאם עמו למצרים, ואם כן מהו אנוס על פי הדיבור?

אלא שגלות תחת יד אומה הוא דוקא כשיש קצת השתוות ביניהם על ידי חטאים, אבל הפכים לגמרי אי אפשר להיות תחתם, כמו שאין מים ואש מתערבים, ויעקב שהיה בתכלית הקדושה אי אפשר שיהיה בגלות מצרים ערות הארץ, אלא שמעולם לא יצא מפי יעקב דבר של בטלה, אלא זה שאמר לבניו 'למה הרעותם לי להגיד לאיש היש לכם אח',²⁰⁰ וברית המעור וברית הלשון מכוונים,²⁰¹ לכן מפאת דיבור של בטלה זה היה אפשר שתשלוט בו גלות מצרים, וכזה יש לפרש אנוס על פי הדיבור, הכוונה על דיבור זה שיצא מפיו לבטלה.²⁰²

העלאת התרגום לקדושה

בתורת החסידות מבואר ענין חשיבות לשון הקודש, וענין החלק הטוב שבשפה הארמית, לשון התרגום, שיש בו שני צדדים וצריך להעלות את החלק הטוב שבו אל הקדושה.

ומזה נבין מדוע השאירו לנו הרבה דברים בארמית, כמו למשל מצוות קריאת שנים מקרא ואחד תרגום, וכן כמה תפילות וסליחות, כמו הקדיש, 'ברוך שמיה', ואמירת 'הא לחמא עניא' בהגדה, וכן לשון הכתובות והגיטין.

¹⁹⁶ ראה איוב טו, כט.

¹⁹⁷ אגב, עד היום יש מנהג בבית הכנסת הירושלמי שבשכונת נחלת שבעה, לפתוח את דלתות ארון הקודש בליל שבת לפני אמירת 'ויכולו', והסיבה לכך משום שנהגו כך בבתי כנסת בארת מוצאם, אולי בשאלוניקי, מחשש שהנוצרים מטמינים בארון צנצנת דם להעליל עליהם.

¹⁹⁸ בראשית מו, ג.

¹⁹⁹ פרשה צד.

²⁰⁰ בראשית מג, ו.

²⁰¹ ספר יצירה א, ב.

²⁰² שם משמואל פרשת ויצא - שנת תר"פ.

ונבין איך שכל גלות מצרים היתה גלות הדיבור, ושהפה העליון קשור לפה התחתון, ובגלל שהיו בערות הארץ לא יכלו להתפלל אליו יתברך והיו מסוגלים רק לצעוק בקול. ושרדו שם מכוחו של יוסף שומר הברית, עד שבא משה שהוא בבחינת 'פה אל פה אדבר בו', והוציאם על ידי כח הדיבור ועשרת הדברות, וכשם שנפתח אצלו הדיבור למרות שהיה בתחילה כבד פה וכבד לשון, כך גאל את הדיבור עצמו לו ולכל ישראל.

וכך מובא: ²⁰³

גָּדַל יְקָר הָעֶרְףְּ שֶׁל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ שֶׁבּוּ נִבְרָא הָעוֹלָם, כְּמֵאֵמֶר חַז"ל: ²⁰⁴ "לְזֹאת יִקְרָא אֵשֶׁה כִּי מְאִישׁ לִקְחָהּ זֹאת", ²⁰⁵ 'לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן, מִכָּאֵן שֶׁנִּבְרָא הָעוֹלָם בְּלְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ'.

וְזֶה בְּחִינַת תְּנוּה: "וְלִילָה לְלִילָה יִתְנוּה", ²⁰⁶ בְּחִינַת הַדְּבֹר שֶׁל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁבּוּ נִבְרָא הָעוֹלָם. וְזֶה בְּחִינַת: "לְזֹאת יִקְרָא אֵשֶׁה", הֵינּוּ הַדְּבֹר, כְּמוֹ: ²⁰⁷ "וְזֹאת אֲשֶׁר דָּבַר לָהֶם".

וְעַל יְדֵי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ רוֹמְמָנוּ מִכָּל הַלְשׁוֹנוֹת, שֶׁכָּל לְשׁוֹנוֹת הָעַמִּים נּוֹפְלִים עַל יְדֵי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁהָרַע שֵׁיִשׁ לְהַלְשׁוֹן שֶׁל הָאֲמָה אַחִיזָה בּוּ נִתְבַטַּל וְנוֹפֵל עַל יְדֵי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְאִין לוֹ שְׁלִיטָה עַל יִשְׂרָאֵל, וְזֶה בְּחִינַת: 'לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן'.

וְהָרַע הַכּוֹלָל, שֶׁכָּל הָרַעוֹת שֶׁל שְׂבָעִים לְשׁוֹן כְּלוּלִין בּוּ, תְּבַעֲרַת הַמְדוּרָה שֶׁל תְּאֻנֹת נְאוּף, שֶׁכָּל הַשְּׂבָעִים לְשׁוֹן מְשַׁקְעִין וְכְלוּלִין בּוּ, נּוֹפֵל וְנִתְבַטַּל וְאִין לוֹ שְׁלִיטָה עַל יְדֵי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ. וְזֶה בְּחִינַת מְדוּרָה שֶׁל שְׂבָעִין כּוֹכְבֵין הַנְּזָכָר בְּזֵהר הַקֹּדֶשׁ, ²⁰⁸ הָרַע הַכּוֹלָל, שֶׁהוּא תְּבַעֲרַת הַמְדוּרָה שֶׁל תְּאֻנֹת נְאוּף, שֶׁכָּל הַשְּׂבָעִין אֲמוֹת כְּלוּלִין בּוּ.

וְזֶה בְּחִינַת חֲשֵׁמ"ל חֵיּוֹת אֵשׁ מִמְלֹלוֹת, ²⁰⁹ חֵיּוֹת אֵשׁ בְּחִינַת תְּנוּה אֵשֶׁה, בְּחִינַת לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁעַל יְדוֹ מִתְמַלֵּל וּמְשַׁתְּבֵר אֵשׁ הַמְדוּרָה שֶׁל שְׂבָעִין כּוֹכְבֵין. וְזֶה מ"ל מִחֲשֵׁמ"ל, שֶׁהֵם בְּחִינַת מְדוּרָה שֶׁל שְׂבָעִין כּוֹכְבֵין, שֶׁנִּתְמַלֵּל וְנִתְבַטַּל עַל יְדֵי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כִּי עַל שֵׁם זֶה נִקְרָא לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כִּי כָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָה מוֹצֵא גָּדַר עָרוּה אֵתָה מוֹצֵא קִדְשָׁה. ²¹⁰

וְזֶה שֶׁפָּרַשׁ רַש"י: "עַל כֵּן יַעֲזֹב אִישׁ אֶת אָבִיו וְאֶת אִמּוֹ וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ", 'מִכָּאֵן שֶׁנֶּאֱסָר לָהֶם עֲרִיוֹת רוּחַ הַקֹּדֶשׁ אוֹמְרֵת כֵּן'; 'רוּחַ הַקֹּדֶשׁ' הֵינּוּ לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ: ²¹¹ "וּבְרוּחַ פִּי כָּל צְבָאִים", שֶׁעַל יְדֵי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ נֶאֱסָר וְנִתְקַשֵּׁר הַתְּאֻנֹה שֶׁל תְּאֻנֹת נְאוּף, הַמְדוּרָה שֶׁל שְׂבָעִין כּוֹכְבֵין, שֶׁאִין לוֹ שְׁלִיטָה עַל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, בְּבְחִינַת 'לְשׁוֹן נּוֹפֵל עַל לְשׁוֹן', שֶׁהָרוּחַ שְׁטוּת נִתְבַטַּל עַל יְדֵי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וְזֶה בְּחִינַת תְּקוּן הַבְּרִית, רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, בְּבְחִינַת "וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ", ²¹² וְזֶה: "וַיִּסְגֹר בְּפֶה תַחְתְּנָה" לֹא נִצְרָכָה אֱלָא לְמְקוֹם הַחֲתָף, ²¹³ - חֲתוּף הַדְּבֹר.

²⁰³ לִיקוּטֵי מוהר"ן - מֵהַדּוּרָא קֵמָא סִימֵן יֵט, ג.

²⁰⁴ בְּרֵאשִׁית רַבָּה פְּרָשָׁה יח, הוֹבָא בְּפֶרֶשׁ"י.

²⁰⁵ בְּרֵאשִׁית ב.

²⁰⁶ תְּהֵלִים יט.

²⁰⁷ בְּרֵאשִׁית מט.

²⁰⁸ וַיִּקְהַל רג.

²⁰⁹ חֲגִיגָה יג.

²¹⁰ מְדָרְשׁ רַבָּה קְדוּשִׁים כד.

²¹¹ תְּהֵלִים לג.

²¹² כְּמוֹ שֶׁדְּרָשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ ו"ל זְבָחִים קִטּוּ.

²¹³ בְּרֵכוֹת סא.

וַיִּבְנֶן - עֲשָׂאָה כְּאוֹצָר, שְׁעָקָר עֲשִׂיָה וְתִקּוֹן שֶׁל לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ בְּיָרְאֵת ה' הִיא אוֹצָרוֹ, 214 כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב: 215 'סוֹף דְּבַר הַכֹּל נִשְׁמַע, אֶת הָאֱלֹקִים יָרָא'. וְזֶה: כְּאוֹצָר שֶׁל חֲטִימִים, הַיְרָאָה הוּא אוֹצָר, שְׁבוּ תְּלוּי עֲשִׂיָה וְתִקּוֹן שֶׁל 'חֲטָה' כ"ב אוֹתִיּוֹת שֶׁל לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ. 216

וְזֶה בְּחִינַת: 217 "אֱלֹקִים דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ", שְׂדֵבּוֹר הַקֶּדֶשׁ תּוֹלָה בְּ"אֱלֹקִים יָרָא". וַיּוֹסֶף, עַל יָדֵי שְׁהִיָה לוֹ שְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, כְּמוֹ שִׁכְתּוֹב: 218 "כִּי פִי הַמְדַבֵּר אֲלֵיכֶם" בְּלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, עַל כֵּן כְּתוּב בּוֹ: 219 "הִנְמַצָּא כְּזֶה אִישׁ אֲשֶׁר רוּחַ אֱלֹקִים בּוֹ"; רוּחַ אֱלֹקִים, תִּקּוֹן הַבְּרִית, בְּבְחִינַת 'וְלֹא קָמָה עוֹד רוּחַ בְּאִישׁ', כִּי בְּלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ תְּלוּי תִּקּוֹן הַבְּרִית, בְּבְחִינַת 'מִכָּאן שֶׁנֶּאֱסָר לָהֶם עֲרִיּוֹת', כִּי זֶה בְּלֹא זֶה אִי אֶפְשָׁר לְהִיּוֹת, הִינּוּ תִּקּוֹן הַבְּרִית וְשְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ הֵם תְּלוּיִים זֶה בְּזֶה. וְזֶה: 220 'וְרַעְיָה זּוֹנוֹת יֵאָבֵד הוֹן', אֵל תִּקְרִי 'מֵהוֹנָךְ' - אֲלֵא 'מֵגְרוֹנָךְ', בְּחִינַת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, כִּי מִי שֶׁפּוֹגֵם בְּבְרִית מֵאָבֵד לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ. וְזֶה: 221 'כְּבֹד אֶת ה' מֵהוֹנָךְ'.

214 יִשְׁעִיָהוּ ל.ג.

215 קִהְלֵת י.ב.

216 תִּקּוֹן ט.ז.

217 תְּהִלִּים ס.

218 בְּרֵאשִׁית מ.ה.

219 שֵׁם מ.א.

220 מִשְׁלֵי כ.ט.

221 שֵׁם ג. הַמִּשְׁךְ דְּבָרָיו בְּקִיצוֹר: כְּבֹד - כִּי בּוֹ תְּלוּי בְּחִינַת כְּבוֹד, כִּי הַפֶּךְ הַכְּבוֹד הֵם חֲרָפוֹת וּבְחִיּוֹנוֹת. וְהֵם תּוֹלִים בְּמִקּוּם עֲרִיּוֹן, כְּמוֹכָא בְּתַקּוּנִים (תִּקּוֹן נח): 'וְלֹא תִבְשָׁשׁוּ' אֵין בְּשֵׁת אֲלֵא בְּמִקּוּם עֲרִיּוֹן; עֲרִיּוֹן הוּא פֶגֶם הַבְּרִית, בְּבְחִינַת עֲרָלָה, בְּחִינַת (בְּרֵאשִׁית לד) 'כִּי חֲרָפָה הִיא לְנוֹ'. וְזֶה: 'כְּבֹד', שֶׁהוּא הַפֶּךְ שֶׁל חֲרָפוֹת וּבְחִיּוֹנוֹת, שֶׁהוּא תּוֹלָה בְּ'הוֹנָךְ', הִינּוּ בְּגְרוֹנָךְ, שֶׁהוּא שְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ. וְשֵׁם יוֹסֶף, עַל שֵׁם שְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, שֶׁהוּא תִּקּוֹן הַבְּרִית, בְּבְחִינַת (שֵׁם ל): 'אֲסַף אֱלֹקִים אֶת חֲרָפְתִּי', כִּי בּוֹ תְּלוּי כְּבוֹד, כִּי אֵין בְּשֵׁת אֲלֵא בְּמִקּוּם עֲרִיּוֹן. וְנִחַש - הִרַע הַכּוֹלָל כְּשֶׁאֵין שְׁלֵמוֹת בְּלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, הוֹלֵךְ וְשׁוֹלֵט עַל לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, בְּבְחִינַת 'נִחַש שְׁלֵמוֹתָה עַל בְּשָׂרָא' (כְּמוֹכָא בְּזֵהר הַקֶּדֶשׁ), בְּחִינַת חֵיָה שֶׁהִיא בְּשָׂר מִבְּשָׂרוֹ, בְּבְחִינַת "בְּשָׂר קֶדֶשׁ" (חַגי ב). וְזֶה בְּחִינַת נִחַש, שֶׁפִּתְּהָ לְחֵיָה וְהִטִּיל בָּהּ זֵהֻמָּא, שֶׁהוּא הַרוּחַ סַעֲרָה, הַרוּחַ שְׁטוּת, אֲשֶׁת כְּסִילוּת (מִשְׁלֵי ט), וְהוֹלֵךְ וּמַפְתֵּה אֶת הַרוּחַ הַקֶּדֶשׁ, שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, אֲשֶׁה חֲכָמָה, בְּבְחִינַת "חֲכָמוֹת נְשִׁים" (מִשְׁלֵי יד), וּמִטִּיל בָּהּ זֵהֻמָּא. וְזֶה בְּחִינַת (בְּרֵאשִׁית ד): 'לְפִתַח חֲסָאת רַבִּין'; לְפִתַח, הִינּוּ 'פִתְחֵי פִיד' שֶׁל לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, שֶׁהַחֲסָאת הִנּוּ רֹבֵץ לִינֵק מִמֶּנּוּ. [ד] וְדַע, שֶׁאֲשֶׁת כְּסִילוּת הִזְאֵת, שֶׁהוּא כְּלָלוֹת הִרַע שֶׁל שְׂבָעִים לְשׁוֹן, אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִינֵק מֵאֲשֶׁה חֲכָמָה, מִלְּשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, אֲלֵא עַל יְדֵי בְּחִינַת 'עֵץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע', שֶׁעַל יְדֵי הוּא מַפְתֵּה אֶת הַלְּשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ וּמִטִּיל בָּהּ זֵהֻמָּא. וְעַץ הַדַּעַת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ שְׁנֵי פָחוֹת שֶׁהֵן טוֹב וְרַע, הוּא אֲמֻצְעֵי בֵין לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, שֶׁהוּא אֲשֶׁה חֲכָמָה, שֶׁכְּלוֹ טוֹב, וּבֵין לְשׁוֹן שֶׁל שְׂבָעִין עַמְמִין, שֶׁכְּלוֹ רַע.

וְעַץ הַדַּעַת טוֹב וְרַע זֶה לְשׁוֹן תְּרָגוּם, שֶׁהוּא אֲמֻצְעֵי בֵין לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ וּבֵין לְשׁוֹן שֶׁל שְׂבָעִין עַמְמִין. וְלְשׁוֹן עַמְמִין, כְּשֶׁרוֹצִים לִינֵק מִלְּשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, אִי אֶפְשָׁר לָהֶם לִינֵק מִמֶּנּוּ אֲלֵא עַל יְדֵי לְשׁוֹן תְּרָגוּם. לְשׁוֹן תְּרָגוּם הוּא בְּחִינַת "אֲשֶׁה מִשְׁכַּלֵּת" (מִשְׁלֵי יט), בְּחִינַת מִשְׁכִּיל עַל יְדֵי תְּרָגְמָן (פִּסְחִים קיז), כִּי לְשׁוֹן תְּרָגוּם יֵשׁ בּוֹ טוֹב וְרַע, לְפַעְמִים הוּא בְּחִינַת מִשְׁכִּיל, וְלְפַעְמִים הוּא בְּחִינַת מִשְׁכָּל. וְאֲשֶׁת כְּסִילוּת הִזְאֵת הִיא מַפְתֵּה אֶת הָאֲשֶׁה חֲכָמָה עַל יְדֵי אֲשֶׁה מִשְׁכַּלֵּת, כִּי עָקַר תְּגַבְרַת הַקֶּלֶפָה אֵינוֹ אֲלֵא עַל יְדֵי לְשׁוֹן תְּרָגוּם, בְּבְחִינַת (דְּבָרִים כו): 'אֲרָמִי אָבֵד אָבִי', וּבְבְחִינַת (בְּמִדְבָר כג): 'מִן אָרָם נִחַנְנִי בְּלֶק', שֶׁהוּא לְשׁוֹן תְּרָגוּם, לְשׁוֹן אֲרָמִי, שְׂדֵרְךָ שֵׁם מִתְעוֹרְרִים לִינֵק מֵהַקֶּדֶשׁ. וְעָקַר בְּנִינָה וְשְׁלֵמוֹת שֶׁל לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ אֵינוֹ אֲלֵא עַל יְדֵי שְׂמִפְלִין הִרַע שֶׁל הַתְּרָגוּם וּמַפְלִין אֶת הַטּוֹב שֶׁבְּתְּרָגוּם לְלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִשְׁלַם לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ. וְלָכֵן הָאֲרָמִי, רָצָה לִינֵק מֵהַקֶּדֶשׁ עַל יְדֵי הַתְּרָגוּם, וְעַל כֵּן קָרָא לוֹ "יְגַר שְׁהִדוּתָא" (בְּרֵאשִׁית לא); וְעַקֵּב הִיָּה מַעְלָה אֶת הַתְּרָגוּם לְלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, וְעַל כֵּן קָרָא לוֹ 'צַד' בְּלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ. וְזֶה (שֵׁם ב): "וַיַּפֵּל ה' אֱלֹקִים תְּרָדְמָה" מִסִּפְר תְּרָגוּם כְּמוֹכָא, כִּי עַל יְדֵי הַתְּרָגוּם עָקַר בְּנִינָה שֶׁל לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ. וְעַל יְדֵי שְׂמִפְלִין אֶת הַטּוֹב שֶׁבְּתְּרָגוּם לְלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ וּמַפְלִין הִרַע שְׂבוּ, נוֹפְלִין כָּל הַשְּׂבָעִים לְשׁוֹן, בְּבְחִינַת 'לְשׁוֹן נוֹפֵל עַל לְשׁוֹן'. וְזֶה "וַיַּפֵּל" נוֹטְרִיקוֹן: פִּיָּה לְהֵם וְלֹא יִדְבְּרוּ, כִּי עַל יְדֵי בְּחִינַת תְּרָדְמָה, בְּחִינַת לְשׁוֹן תְּרָגוּם, שֶׁעַל יְדֵי זֶה עָקַר בְּנִינָה שֶׁל חֵיָה, בְּחִינַת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, עַל יְדֵי שְׂמִפְלִין הַטּוֹב שְׂבוּ וּמַפְלִין הִרַע שְׂבוּ, עַל יְדֵי זֶה נוֹפְלִין כָּל הַשְּׂבָעִים לְשׁוֹן, בְּבְחִינַת פִּיָּה לְהֵם וְלֹא יִדְבְּרוּ רֵאשֵׁי תְּבוֹת וַיַּפֵּל.

וַיּוֹסֶף, עַל יְדֵי שְׁהִיָה לוֹ שְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, הִיָּה יְכוֹל לְפַשֵּׁר חֲלָמִין, כִּי עָקַר הַחֲלוּם הוּא בְּשִׁנָּה, בְּתְרָדְמָה; וְשְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ הוּא עַל יְדֵי תְּרָדְמָה, בְּחִינַת תְּרָגוּם, וְעַל כֵּן יוֹסֶף, שְׂזָכָה לְשְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ, שְׁעָקַר שְׁלֵמוֹתוֹ עַל יְדֵי תְּרָדְמָה, הִיָּה יוֹדֵעַ לְפַשֵּׁר חֲלָמִין שֶׁבְּתְּרָדְמָה [כִּי זָכָה לְכַרֵּר אֶת בְּחִינַת לְשׁוֹן תְּרָגוּם, אֶת בְּחִינַת תְּרָדְמָה, לְהַעֲלוֹת הַטּוֹב שְׂבוּ לְלְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ וְלְהַפִּיל הִרַע שְׂבוּ, שֶׁהוּא בְּחִינַת שְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ עַל יְדֵי לְשׁוֹן תְּרָגוּם, וְעַל כֵּן הִיָּה יוֹדֵעַ לְפַתֵּר הַחֲלוּם שֶׁבְּשִׁנָּה וְתְרָדְמָה, בְּחִינַת תְּרָגוּם, כִּי הִיָּה יוֹדֵעַ לְכַרֵּר הַטּוֹב וְהָאֲמֵת שֶׁיֵּשׁ בְּהַחֲלוּם, בְּחִינַת תְּרָדְמָה, תְּרָגוּם, כִּי הוּא זָכָה לְכַרֵּר אֶת לְשׁוֹן תְּרָגוּם, שֶׁהוּא עָקַר בְּחִינַת שְׁלֵמוֹת לְשׁוֹן הַקֶּדֶשׁ עַל יְדֵי הַתְּרָגוּם שְׂזָכָה לְזֶה]...

ליל הסדר - ליל שמורים וניגודים

המילה 'סדר' לא מופיעה במקרא כלל. ומהיכן הגיע השם ליל הסדר? וגם מדוע 'ליל' ולא לילה?

[ו] וכשמעלה הטוב שבפגום ומשלים את הלשון הקדש שבו נברא העולם, על ידי זה נתעוררין ונתגדלין הפח של האותיות של לשון הקדש שיש בכל דבר שבעולם. כי כל דבר יש בו פמה צרופי אותיות, שבו נברא הדבר, ועל ידי שלמות לשון הקדש, על ידי לשון פרגום, נתעוררין ונתגדלין הפח של האותיות שיש בכל דבר ודבר...
[ז] ומי שיקול להתעורר התנוצצות האותיות שבאכילה ושתיה, בבחינת (רות ג): 'ויאכל וישת וייטב לבו'; וייטב לבו - בחינת התנוצצות האותיות של ל"ב אלקים שבמעשה בראשית שיש בכל דבר. וזהו: 'וייטב לבו' אין טוב אלא אור, כמו שפתיב (בראשית א): 'וירא אלקים את האור כי טוב'. וזהו: 'ויאכל וישת וייטב לבו', שהיתה אכילתו ושתיתו מהארת והתנוצצות האותיות של ל"ב אלקים שבסעדתו שאוכל. וזהו: 'וייטב לבו' זה ברפת המזון (זהר ויקהל ריח. ומדרש רבה רות פרשה ה), שהיתה אכילתו ושתיתו מהתנוצצות האותיות שיש בהאכילה ושתיה, שזהו בחינת ברכות המזון, כי המזון נתברך על ידי שלמות לשון הקדש, על ידי שמעוררין ומאירין את האותיות שיש בכל דבר, ומשם צריכין שתהיה עקר האכילה ושתיה ושאר התענוגים.

[ח] וכל חכם פשוט (שהוא חכם לבד אף על פי שאינו צדיק) יכול לידע האותיות שבו נברא הדבר הזה שאוכל. כי מי שיודע הפח של מתיקות ומרירות, חריפות ומליחות, שזה מרפף וזה מקשה, זה מגדיל וזה מקטין, זה מכנין וזה מרחיב, ויודע התחלקות האותיות, שנתחלקין לשלש אמות אמ"ש ושבע כפולות, ושנים עשר פשוטות, ויודע האותיות השניים לכל ספירה וספירה, ויודע פח של כל ספירה, שזה רף וזה קשה וכו', אזי על ידי שטועם איזה דבר או רואה איזה דבר, יודע ומבין הצרופי אותיות שבו נברא זה הדבר.

כי כל דבר נשפנה בטעמו וריחו ותמונתו הפל לפי צרופי אותיות של לשון הקדש, ששקל הקדוש ברוך הוא בחקמתו וברצונו הפשוט כך וכך אותיות שיקרא בהם דבר זה, וכך וכך אותיות שיקרא בהם דבר זה. וזהו בחינת חסרות ויתרות ונקדות שיש בהתורה, שהפל לפי המשקל, שגורעין ומוסיפין לפי המשקל, שצריך לגרע לפעמים או להוסיף לפעמים איזה אות או נקדה כדי לכונן המשקל של פח השם, הפל לפי חקמתו ורצונו, כי כן נבנה חקמתו ורצונו תבדוק, שישקל כך וכך אותיות ונקדות, ויקרא בלשון זה ונקדות אלו הדבר הזה, כדי שיהיה לו טעם הזה וריח הזה ותמונה הזאת; וכן שקל כך וכך אותיות ונקדות אחרות ויקרא בהם דבר אחר, כדי שיהיה לו פח וריח וטעם ותמונה אחרת כפי אותן האותיות, וכן בכל דבר שבעולם.

ומי שהוא חכם לבד, יכול להבין כל זאת בחקמתו, שידע האותיות שיש בכל דבר אבל שיגיש ויתענג רק מהצרופי אותיות, בבחינת 'ויאכל וישת' זה אי אפשר כי אם למי שהביא שלמות בלשון הקדש, והביא התנוצצות חדש בלשון הקדש של כל דבר, בהאותיות שיש בכל דבר זה יכול לקיים 'ויאכל וישת'.

[פי על ידי חכמה לבד יכולין לידע האותיות שיש בכל דבר, למשל פשוטות דבר שטעמו מתוק, ויודע שמתיקות פחו לרפף, ויודע מאיזה ספירה נמשך זה הפח של המתיקות והרפוף, כגון מספירת חסד, ויודע איזה אות מ"כ"ב אותיות שיש לספירת חסד, אזי יודע שאותו האות מלבש בדבר הזה, וכן פיוצא בזה בכל הדברים שבעולם. אבל אף על פי שהוא חכם גדול כל כך, שיודע כל זאת בברור, שיודע האותיות שיש בכל דבר (שצריכין לזה להיות בקי גדול מאד בכל חקמת האמת, ובכל חקמת השבע והיסודות, שאי אפשר לידע כל זאת, כי אם חכם גדול מאד בקבלה ובשאר חקמות), אף על פי כן יכול להיות שאכילתו ושתיתו ותענוגיו יהיו עדין מגוף הדבר ולא מהתנוצצות האותיות, כי לזכות שיהיו כל תענוגיו רק מהאותיות שבכל דבר, זה אי אפשר כי אם פשוטה לשלמות לשון הקדש, כשזכה לשבר תאות המשגל לגמרי ולהשלים את הלשון הקדש, עד שהביא התנוצצות חדש בלשון הקדש, בהאותיות שיש בכל דבר זה הצדיק שאוחז בזה, הוא דיקא זוכה לזה, שאינו מרגיש שום תענוג משום דבר אכילה ושתיה ושאר התענוגים שבעולם, כי אם מהתנוצצות האותיות שיש בכל דבר, אשרי לו].

וזה בחינת: 'ומציון? סעדה' (תהלים כ), שהיה סעדתה, האכילה ושתיה וכל התענוגים, מציון וסימן האותיות המצנינים ומסמנים בכל דבר, כי הטעם והריח והתמונה הוא ציון וסימן על האותיות שיש בדבר הזה. וזה: 'ישלח עזרך מקדש'; 'עזרך' - בחינת (בראשית ב) 'אעשה לו עזר', בחינת חנה, לשון הקדש; 'מקדש', בחינת לשון הקדש. וזה: 'ישלח עזרך מקדש' סופי תבות חשך, בחינת תרדמה, פרגום, שעקר שלמות לשון הקדש על ידי הפרגום. וכשיש לו שלמות הזה, על ידי זה 'ומציון? סעדה'.

[ט] ומי שאוחז במדרגה זו, 'ומציון? סעדה', מזה מאיר לבו. כי שם הלב הוא על ידי שמקבל ונזון משופרא דשופרא, מל"ב אלקים של מעשה בראשית, שהם בחינת האותיות שיש בכל דבר, שכלם נמשכין מבחינת ל"ב אלקים של מעשה בראשית. ועל ידי התנוצצות האור שמקבל הלב מל"ב אלקים, על ידי זה מתנוצץ פניו באור הזה, בבחינת (משלי טו): 'לב שמח ייטב פנים', וכשפניו מאירות בהנדפכות הזה, אזי יוכל האחר לראות פניו בפנים הזה כמו במראה, ולהתחרט ולשוב בתשובה.

וזה בחינת (דברים ה): 'פנים בפנים דבר ה' עמכם', הינו על ידי שיש עמכם דבור ה', הינו שלמות לשון הקדש, על ידי זה מתנוצץ הפנים ומאירות כל כך, עד שיוכל להתראות פנים בפנים.

אלא אדם הראשון כבר ידע מפסח, ואמר לבניו שיקריבו. וכן אברהם אמר לשרה 'לושי ועשי עוגות'. ולוט אפה למלאכים מצות. וכן יצחק אמר לעשו שבלילה זה אוצרות וטללים בו נפתחים, ובלילה הזה עתידים לומר שירת ההלל, ורבקה שמעה ואמרה ליעקב והביא שני גדיי עזים אחד, כנגד פסח ואחד כנגד חגיגה, והמלאך הביא לו יין והיא הביאה לו מצות.

אמרה שרה לאברהם, עתיד להיאסר צמר ופשתים יחדיו, ו'דרשה צמר ופשתים', כי הרצח הראשון בעולם קרה בגלל צמר ופשתים, שקרבן הבל התקבל ושל קין לא. (ואגב, בזוהר מבואר, למה קין הביא פשתן, כי הם סופי אותיות המילוי של תיבת קרבן. קוף, ריש, בית, נוץ).

והנה הרד"ל על פרקי דרבי אליעזר ביאר מדוע מברכים את הטל דוקא ביום הראשון של פסח. כי נאמר: ²²² "וַיִּנְדְּעָה נְרִדְפָּה לְדַעַת אֶת ה' כְּשֶׁחָר נִכּוֹן מִצְאוֹ וַיָּבֹא כְּגֶשֶׁם לָנוּ כְּמִלְקוֹשׁ יוֹרֵה אֶרֶץ".

ובמדרש, אמר ה' לכנסת ישראל את מבקשת דבר שאינו מתבקש תמיד, אבל אני אתן לך טל. 'אהיה כטל לישראל'. מה ההבדל? הטל בא בהתעוררות מלמעלה, והגשם מלמטה שאד יעלה ואחר כך והשקה.

בתשובה מבקשים ישראל 'השיבנו ה' אליך ונשובה', והוא אומר 'פתחו לי', 'שובה אלי', צריך התעוררות מלמטה. במצרים עדין לא הגיע הזמן, ויצאו בהתעוררות מלמעלה כדי שלא יאבדו שם, ומי שנימול ומשך ידו מעבודה זרה, יצא, שתי מצוות אלו היו הכרטיס לצאת.

הפעולות החלו מלמעלה. ופסחתי על הפתח שקרונו נכנסים בו. ולכן מברכים על הטל בפסח, כי מסמל את ההתעוררות מלמעלה.

וזהו ששואלים מה נשתנה הלילה הזה שנקרא 'ליל שמורים' ולא לילה? אלא ליל לשון זכר בצורה חזקה, ולילה לשון נקבה. והאיר כבתקופת תמוז והיה אפשר למול בלילה הזה.

רבי אליהו מני כותב, שבלילה הזה נפתחים אוצרות וצריך מפתח לאוצר. מהו הקוד לפתיחת האוצר הזה 'קדש ורחץ', זה הסדר לפתיחת האוצרות. ולכן נקרא ליל הסדר.

ארבע כוסות כנגד הלשונות או הגלויות, חייב להיות בארבעה שלבים ולא כולם בבת אחת, כמו צופן פתיחת כספת. וכך צריך ללמוד מהלילה הזה, שירידת השפע לעולמות על פי סדר, וכך צריך להיות כל השנה.

גם בששת ימי בראשית יש לשאול, הרי הכל כבר היה ביום הראשון, אלא כל יום הסתדר על מתכונתו. כמו שלמשל אדם רוצה לבנות בית, מזמין את כל החומרים וצריך להביאם לפי סדר.

ויש דבר שנראה שלכאורה לא מסודר, והוא דבר והיפוכו. למשל שותים יין דרך חירות בהסבה. ולכתחילה יש לקחת יין אדום ככתוב: ²²³ 'אל תרא יין כי יתאדם' - זכר לדם.

וזכר ליציאת מצרים דם פסח ודם המילה. ואיך אפשר לקחת זכר כנגד הדם שהמצרים שחטו כל יום שלוש מאות ילדים? אלא יש הרבה ניגודים בלילה הזה.

את הכרפס לוקחים להיכר שהתינוקות ישאלו. ולכאורה כל השנה אוכלים סלטים ומטבילים בהם? אלא תמיד זה אחרי 'המוציא', אבל בליל הסדר מטבילין קודם. שהטיבול קודם הוא דרך חירות, לפתוח הלב. ונקרא כרפס ס' פרך, ששים רבוא שעבדו עבודת פרך. ויש אומרים על שם הכתונת

²²² הושע ו, ג.

²²³ משלי כג, לא.

פסים כרפסים. 'חור כרפס ותכלת'. אומר רבינו מנוח על הרמב"ם, לעורר הדמעות של יעקב ויצחק, ומטבילין במי מלח שפותח התיאבון, ולכאורה להזכר בזה סותם את התיאבון.

'הא לחמא עניא', או 'כהא לחמא עניא', המצה מצד אחד זכר לעבדות כי משיבעה, כמו שנותנים לשבויים בהודו, ומצד שני זכר לחירות, שיצאנו בחיפזון ואוכלים אותה בהסבה.

מצד אחד אומרים כל דכפין ייתי ויכול, ובעצם הדלת סגורה והשלחן מלא. אומר ה'חתם סופר', שבתחילת ליל הסדר, הופך הבית להיות כמו בית המקדש, שאוכלים קמעה ומתברך. ומזמינים לאכול מצות כמו שצריך זימון מראש לקרבן פסח. נותנים נשיקה למרור, כי הלל כורכן ואוכלן בבת אחת, שהמזה מורה על היותנו בני חורין, ומרור על השעבוד, ולכן אינו נאכל בהסבה, אבל בכורך מסבים, כי הקדוש ברוך רצה להראות לנו שעיקר השמחה כשרואים שנחלצים מצרה.

אנשים שיצאו מהשוואה היתה להם שמחה גדולה ועשו את השמחות שלהם ברוב פאר והדר, כי כל שמחה במשפחה הרגישו גירא בעיני השטן שחיים וקיימים.

'ותחת רגליו כלבנת הספיר'. לבנת הספיר - מהלבנים שהושקעו בתוך הטיט, כמו שהיה עם שותלח, ומצד שני לבנת השפיר ושליה, וכעצם השמים לטוהר', חדוה במקומו, כשרואים מאיזו צרה יצאנו.

ביין נזכרים מה היה עם השלוש מאות ילדים ששחטו ואיפה אנחנו עכשיו, זה מעצים את הקוטביות והחסר שהיה ועתה נתמלא. כמו העשיר שמדי פעם היה נכנס לחדר ומסתגר ולובש את בגדי הבלויים שהיו לו בעבר, לזכור מהיכן בא. לזכור את הימים הקשים.

השאלות בליל הסדר להראות שעבד לא שואל כלום ועכשיו יכולים לשאול ויש פתחון פה. ולכן אומר ה'פרי חדש', שלשאלה על הטיכול לא רואים תשובה בהגדה, וכל ההגדה צריכה להיות באופן של שאלה ותשובה, אפילו אדם בינו לבין עצמו.

הסיפור צריך להביאנו לשבת ותודה. להדגיש את המטרה, להודות להלל ולשבח, כמו שאומרים עבדים היינו, ברוך המקום ברוך הוא וכו'. מתחילה עובדי עבודה זרה, ברוך שומר הבטחתו לישראל ברוך הוא.

יש שאלות קודם ואחרי. בהגדה יש בעצם שתי הגדות, של רב ושמואל. ואומר רבינו חננאל, שעתה נוהגים לומר את שניהם. והיא שעמדה - ההבטחה. בתחילה דורשים ביד חזקה על סוג המכות ואחר כך על הכמות. 'כמה מעלות טובות' שוב סיפור ושבח. ודרך פסח מצה ומרור מספרים שוב. 'מה נשתנה' - של שמואל, וארבעה בנים - רב. אחר כך על שום מה, שוב שאלות. אחר כך 'מה ביקש לבן הארמי לעשות', שוב שאלה. וכך כל ליל הסדר הוא סידור של שאלות ותשובות ומכיל ניגודים רבים כדי לחדד את הקוטביות ושינוי המצב ממה שהיה לאן שהגענו.²²⁴

²²⁴ תמצית משיחת הרב ברוך רוזנבלום שליט"א.